

Journal
of Integrated Sciences

05

รูปแบบ ของการล่าแม่มดออนไลน์ ในบริบทสังคมไทย¹

The Patterns of Online Witch Hunting in
The Context of Thai Society

อภิเดช เตปิน²
Abhidech Tepin

1 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน เรื่อง “ปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์” (ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาการพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา), บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

2 E-Mail. Abhidech_t@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาถึงรูปแบบของการล่าแม่มดออนไลน์ในบริบทสังคมไทย โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบของการศึกษาเฉพาะกรณี ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการวิจัยใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การแกะรอยผ่านอินเทอร์เน็ต และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกนำเสนอประเด็นการเห็นต่าง 2 ประเด็น ได้แก่ การวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ และการรับน้องแบบโหดร้าย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของการล่าแม่มดออนไลน์มี 4 รูปแบบ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัว การด่าทอตัดสินทางศีลธรรม การคุกคามข่มขู่ ไล่ล่า ทั้งในโลกความเป็นจริงและโลกเสมือนจริง และการปฏิเสธที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งมีสาเหตุมาจากการถูกคุกคามความเชื่อหรือถูกดูหมิ่นสิ่งที่รักและเคารพมาก การต่อสู้ทางการเมือง การมีแนวคิดหรืออุดมการณ์ในการมองปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต่างกัน และการรับรู้และตีความขอบเขตเสรีภาพของการสื่อสาร (Free Speech) ไม่สอดคล้องกัน ซึ่งกระบวนการล่าแม่มดออนไลน์ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อตัวผู้ล่าและผู้ถูกล่าทั้งทางด้านการเรียน การทำงาน สุขภาพ และการดำเนินชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ :

“

การล่าแม่มดออนไลน์, เครือข่ายสังคมออนไลน์,
รูปแบบการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง

”

Abstract

This article aims to study of the patterns of online witch hunting (vigilantism) in the context of Thai society. This study is a qualitative research derived from case studies. Internet tracking and in-depth interviews were used for data collection. These study methods were conducted for two different disagreements that are to be presented in this paper, namely criticism of the monarchy and the practice of hazing tradition, known as SOTUS. This study has shown that there are 4 forms of online witch hunt that are personal information disclosure, moral judgment, threats, intimidation and harassment both in real life and online, and refusing to live together in the society. All the above-mentioned caused by the violation of beliefs or insult of highly respected and dearly loved figure, political struggle, different perspectives and ideologies towards social phenomena and different perceptions and interpretations of free speech. The online witch hunt causes effects on both witch hunters and those who got harassed in education, work, health and daily living.

Keywords

Online witch hunting, Social Media, The Patterns of Hate Speech

● บทนำ

การล่าแม่มดออนไลน์ เป็นการใช้คำเลียนแบบพิธีกรรมการล่าแม่มดในอดีตของยุโรปและอเมริกาเหนือ ในช่วงประมาณศตวรรษที่ 15 – 18 ถือเป็นยุคกลางของยุโรป (Medieval Age) ในยุคที่สังคมยุโรปถูกปกครองโดยคริสตจักร ศาสนาคริสต์อยู่ในยุคที่เรื่องอำนาจอย่างสูงสุด แนวคิดเรื่องเอกเทวนิยม (Monotheism) ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการดำเนินชีวิต กล่าวคือ เน้นเรื่องของความ เป็นเอกภาพหนึ่งเดียว มีแบบแผนปฏิบัติที่ถูกรองรับโดยสังคมที่เรียกว่า “จารีต” ผู้ใดก็ตามที่คิดหรือปฏิบัติต่างจากจารีตดังกล่าว ก็จะถูกกล่าวหาว่า “นอกรีต” โดยปริยาย และการนอกรีตถือว่าเป็นสิ่งที่ร้ายแรงในสังคมยุโรปสมัยนั้น ถึงขั้น “มีการตราไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่ามีโทษถึงชีวิต...” (ธนัชชนม์ ธนาธิป-ปริพัฒน์, 2557) การล่าแม่มดในสมัยนั้นเป็นกระบวนการตามล่า จับกุม ทรมาณ และลงทัณฑ์ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่า “นอกรีต” กล่าวคือ “...ผู้ใดก็ตามที่มีลักษณะ วิถีชีวิต พฤติกรรม หรือความเชื่อที่แตกต่างไปจากคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มด...” (Edward Miguel, 2555 อ้างถึงใน ธนัชชนม์ ธนาธิป-ปริพัฒน์, 2557)

แม่มดจะถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย เชื่อว่าแม่มดเป็นคนที่มึมนต์ดำ (Magic) และจ้องจะทำลายคริสต์ศาสนา ลดทอนค่านิยมอันดีงามของสังคม Francis X. King (1990, p.30 อ้างถึงใน เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, 2548, น.42-43) อธิบายว่า “...แม่มดคือบุคคลที่ถูกเข้าใจว่าบูชาลูซิเฟอร์ (Lucifer) ซาตาน (Devil) ผู้ถูกขับออกจากสวรรค์ ถือว่าเป็นความผิดอันใหญ่หลวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์สมควรได้รับโทษในโลกนี้คือความตาย และได้รับการสาปแช่งในโลกหน้า” สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือกระบวนการลดทอนความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) ให้กลายเป็นเพียงสัตว์ การทำร้ายหรือฆ่าสัตว์ในร่างมนุษย์นั้นไม่ถือว่าเป็นความผิดบาป ยิ่งไปกว่านั้นคือจำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้กระทำ

เห็นได้ชัด “...ในช่วง ค.ศ.1480 – 1750 ประเทศอังกฤษมีการประหารชีวิตคนจากการถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่ตมากกว่า 60,000 ครั้ง” (ธนศ วงศ์ยานนาวา, 2558, น.10-18) โดยรูปแบบและสาเหตุส่วนใหญ่ของการล่าแม่มด เกิดจากการแสดงตัวเป็นคู่ขัดแย้งกับค่านิยมของสังคม ซึ่งในขณะนั้นมักเกี่ยวข้องกับศาสนจักร กล่าวคือ พฤติกรรมหรือองค์ความรู้ใดที่ ขัดแย้งกับศาสนจักรหรือการตีความของศาสนจักรในขณะนั้น ก็ถือว่าเป็นนอกรีต เช่น การรักร่วมเพศ หรือกรณีของกาลิเลโอที่มีการประกาศว่าโลกกลม ในขณะที่คนในสมัยนั้นและศาสนจักรตีความว่าโลกแบนและโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล แม้ว่าคนแรกที่ค้นพบทฤษฎีนี้คนแรกจะเป็น นิโคลัส โคเปอร์นิคัส แต่ด้วยความเกรงกลัวต่ออำนาจของศาสนจักรทำให้เขาไม่ได้ประกาศออกมา เป็นต้น นอกจากการกระทำที่นอกรีตแล้ว ในสมัยนั้นมีความเชื่อดั้งเดิมที่ถูกสืบทอดต่อมา คือเชื่อว่าอำนาจเหนือธรรมชาติทำให้เกิดเหตุร้ายกับสังคม ความเจ็บป่วย และความตาย เป็นฝีมือของปีศาจชั่วร้ายผ่านตัวกลางคือ แม่มด (ธนัชชนม์ ธนาธิป-ปริพัฒน์, 2557)

เมื่อเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างมีพลวัตจนเกิดการรวมกลุ่ม มีการปฏิสังสรรค์ทางสังคมขึ้นเป็นสังคมเสมือนจริง (Virtual Community) ทำให้ปฏิบัติการล่าแม่มดก็ได้พัฒนาวิธีการและรูปแบบของปฏิบัติการตามมาด้วย โดยในปี 2551 คำว่า “ล่าแม่มด” ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งในประเทศไทยในบริบทแห่งความขัดแย้งทางการเมือง โดย “แม่มด” ในบริบทครั้งนี้คือกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนอดีตนายกทักษิณ ชินวัตร “...ซึ่งกลุ่มการเมืองทักษิณถูกมองและขยายความโดยสายตาของสื่อ นักวิชาการ กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง และกลุ่มอำนาจต่างๆว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ อนุমানได้ราวกับเวทย์มนต์ของแม่มด...” (เรากำลังอยู่ในยุคล่าแม่มด (ทางการเมือง), 2551) หลังจากนั้นในปี 2553 ก็ปรากฏเหตุการณ์ล่าแม่มดที่ได้รับความสนใจจากคนจำนวนมาก นั่นก็คือกรณีของ “ก้านธูป” ที่ถูกล่าแม่มดจากประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์

ท้ายที่สุดถูกล่าแม่มดจนได้รับผลกระทบทั้งทางด้านการเรียน และการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยกรณีของก้านธูป ถือว่าเป็นกรณีแรกๆของการล่าแม่มดในสื่อสังคมออนไลน์ในประเทศไทย แต่ต่อมาในปี 2558 ได้เกิดเหตุการณ์ล่าแม่มดออนไลน์ขึ้นในกรณีที่ อาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ในขณะนั้น) วิจารณ์กิจกรรมรณรงค์ใหม่ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอาจารย์ลลิตาถูกล่าแม่มดจากทั้งนิตินิตปัจจุบัน นิตินิตเก่า รวมไปถึงคณาจารย์ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ แต่กระบวนการการล่าแม่มดในกรณีของอาจารย์ลลิตากลับไม่ได้ดำเนินไปในลักษณะเดียวกันกับกรณีของก้านธูป แต่ได้ปรากฏรูปแบบของการโต้กลับปฏิบัติการล่าแม่มดนั้น ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อระดับความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุปแล้วการล่าแม่มดออนไลน์ หมายถึง รูปแบบหนึ่งของปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างในสื่อสังคมออนไลน์ โดยใช้พฤติกรรมการขุดคุ้ย การคุกคาม และการบิดเบือนข้อเท็จจริง กล่าวคือ **ขุดคุ้ย** ข้อมูลส่วนตัวของผู้ที่มีความคิดเห็นต่างจากตน ไม่ว่าจะป็น ชื่อ นามสกุล เบอร์โทรศัพท์ ภูมิหลังครอบครัว ตลอดจนเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ใช้อยู่ **การคุกคาม** ชมชู้โล่งๆ ทั้งในโลกความเป็นจริงและโลกเสมือนจริง รวมไปถึง**การบิดเบือนข้อเท็จจริง** เช่น ตัดต่อรูปภาพ หรือวิดีโอล้อเลียน เพื่อให้เกิดความเครียด อับอาย และสูญเสียความมั่นใจที่จะอยู่ในสังคม โดยไม่ได้สนใจว่าการกระทำนั้นจะถูกหรือผิดตามหลักกฎหมายหรือไม่ก็ตาม

อย่างไรก็ตามจากกรณีของก้านธูปและอาจารย์ลลิตา ที่เหตุการณ์เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาห่างกัน 5 ปี กลับพบรูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของการล่าแม่มดออนไลน์ในบริบทสังคมไทยมีการพัฒนากระบวนการและรูปแบบขึ้น (อธิบายในส่วนถัดไป) และจากงานศึกษาวิจัยพบรูปแบบของปฏิบัติการต่อคนเห็น

ต่างในสื่อสังคมออนไลน์ที่เพิ่มขึ้นมากกว่ากระบวนการล่าแม่มดในสื่อสังคมออนไลน์ ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะอธิบายถึงปรากฏการณ์ “การล่าแม่มดบนสื่อสังคมออนไลน์” โดยนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างมีพลวัต

● วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษารูปแบบของปฏิบัติการล่าแม่มดบนสื่อสังคมออนไลน์

● ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาถึงปฏิบัติการล่าแม่มดบนสื่อสังคมออนไลน์นั้นผู้วิจัยมองว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech) เนื่องจากการกระทำที่มุ่งสร้างความเกลียดชัง รวมถึงการสร้างความแบ่งแยกในสังคม ผู้วิจัยจึงได้ใช้กรอบแนวคิดการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง มาเป็นกรอบและเกณฑ์เบื้องต้นในการพัฒนาโมเดลรูปแบบปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการได้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ดังนี้

คำว่า Hate speech เป็นคำที่เกิดจากการรวมกันของ 2 คำ คือคำว่า Hate ที่หมายถึง ความเกลียดชัง และ Speech ที่หมายถึง ถ้อยคำ วาจา หรือคำพูด แต่ความหมายของ Hate Speech นั้น ไม่ได้หมายถึงแค่ ถ้อยคำ วาจา หรือคำพูด ที่สร้างความเกลียดชัง แต่ยังครอบคลุมถึงการสื่อสารในหลายประเด็น ในประเทศไทย Hate Speech ถูกแปลไว้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น วาทะเกลียดชัง ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง ประทุษวาจา หรือคำพูดที่ก่อให้เกิดความรุนแรง เป็นต้น อย่างไรก็ตามในงานศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะให้ความหมายของ Hate Speech ว่าเป็น “การสื่อสารแห่งความเกลียดชัง” ซึ่งมี

นักวิชาการหลายท่านได้นิยามและให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายโดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม นักวิชาการกลุ่มแรกมองว่าการสื่อสารแห่งความเกลียดชังนั้นเป็นเรื่องของการใช้คำพูด หรือถ้อยคำที่ใช้คำหยาบ ในการด่า หรือโจมตีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้เกิดความเกลียดชัง ซึ่งในการให้คำนิยามของนักวิชาการในกลุ่มแรกนั้นมีการให้ความหมายในทางที่แคบ โดยเน้นไปที่คำ หรือการแสดงออกทางการสื่อสารทางกายภาพ ในขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มกลับมองว่าการสื่อสารแห่งความเกลียดชังนั้นไม่จำเป็นต้องใช้คำพูด ถ้อยคำ หรือการแสดงออกใดๆ แต่หาก ความหมาย หรือเจตนาของการสื่อสารนั้นมุ่งสร้างความเกลียดชังแล้ว ก็จะเป็นการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง ส่วนนักวิชาการกลุ่มสุดท้ายจึงได้รวมการให้นิยามของนักวิชาการในสองกลุ่มแรก โดยมองการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง ในฐานะ “การสื่อสาร” ในทุกรูปแบบ ทั้งการใช้ถ้อยคำที่รุนแรง และการสื่อความหมายหรือเจตนาของการสื่อสารนั้นๆ หากมุ่งสร้างความเกลียดชังแล้ว ก็ถือว่าเป็นการสื่อสารแห่งความเกลียดชังทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี หากจะพูดถึงประเด็นของการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech) แล้ว ประเด็นที่เชื่อมโยงกับเรื่องดังกล่าวคือสิทธิเสรีภาพในการพูดและการแสดงความคิดเห็น (Free Speech) เนื่องมาจากในแต่ละประเทศนั้นมีเส้นแบ่งที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมาย ระบบการปกครอง ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ กล่าวโดยสรุปแล้ว Hate Speech กับ Free Speech เป็นเรื่องของเสรีภาพในการสื่อสารทั้งสิ้น ผู้วิจัยมองว่ามนุษย์ในสังคมนั้นมีสิทธิเสรีภาพในการพูด หรือแสดงความคิดเห็นต่างๆ แต่การจะพิจารณาถ้อยคำต่างๆ (Speech) ว่าเป็นการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง หรือเป็นเสรีภาพในการสื่อสารแล้วนั้น ต้องขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร กล่าวคือ หาก

การสื่อสารนั้นเป็นการพูดหรือการแสดงความคิดเห็นก็เพื่อเปิดโอกาสให้แนวคิดต่างๆเกิดขึ้นและไหลเวียนให้กับสื่อ หรือเกิดการแลกเปลี่ยนอันเป็นประโยชน์แล้วย่อมถือว่าเป็นเสรีภาพในการสื่อสาร แต่หากเป็นการสื่อสารที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อ ชู อาชญาต มุ่งทำให้เกิดความเสียหายหรือความรุนแรงทางกายภาพแล้ว ก็ถือว่าเป็นการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง

จากคลิปวิดีโอเรื่อง “Hate Speech เบื้องต้นสำหรับคนไทย” (2557) ที่จัดทำโดยศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ พิรงรอง รามสูต (2559, น.37) ได้แบ่งระดับของการสื่อสารแห่งความเกลียดชังออกเป็น 4 ระดับ ตามระดับความรุนแรงจากน้อยที่สุดไปมากที่สุดดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 การแบ่งแยกแบบไม่ตั้งใจต่อกลุ่มเป้าหมาย (Unintentional Discrimination) กล่าวคือ เกิดจากความไม่ตั้งใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ โดยมักอยู่ในรูปของการกระทำหรือทัศนคติในเชิงแบ่งแยกของผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่เป็นส่วนใหญ่ของสังคมต่อคนกลุ่มน้อย เช่น การเรียกผู้มีเชื้อสายแอฟริกาอเมริกันว่าคนดำ หรือผิวสี โดยการสื่อสารแห่งความเกลียดชังในระดับนี้สามารถแก้ไขได้ด้วยการให้การศึกษารวมถึงอธิบายถึงเหตุและผลเพื่อสร้างความเข้าใจในสังคม

ระดับที่ 2 การตั้งใจแบ่งแยก กีดกัน สร้างความเป็น เขา – เรา ต่อกลุ่มเป้าหมาย (Conscious Discrimination) กล่าวคือ เป็นการแสดงความจงเกลียดจงชังบนฐานอคติอย่างรุนแรง (Intense Dislike) แบ่งแยกกีดกันพวกเรา พวกเขา และชักชวนให้กีดกันทางสังคม รวมถึงการเปรียบเทียบในลักษณะที่ทำให้ผู้อื่นไม่ใช่คน (Demonizing) หรือการนำเสนอเรื่องราวว่า “กลุ่มอื่น” คุณค่าน้อยกว่า “กลุ่มเรา” อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น มีการเรียกผู้ชุมนุมคนเสื้อส้มว่าเป็นพวกควายส้ม เป็นต้น โดยการที่จะจัดการกับการสื่อสารแห่งความเกลียดชังในระดับ

นี้ นอกเหนือจากการให้การศึกษารวมถึงสร้างความรู้ความเข้าใจแล้ว ควรต้องมีการบังคับใช้กฎหมาย มารยาทภายในเพื่อห้ามไม่ให้เกิดการสื่อสารในเชิงสร้างความแตกแยก รวมถึงอาจมีการฟ้องร้องเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

ระดับที่ 3 มีการยั่วยุให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย (Inciting Discriminatory Hatred) ประกอบด้วยกรกล่าวหา กล่าวโทษที่รุนแรง ประณาม แฉ ว่าร้าย พุดดูถูก ดูหมิ่น เหยียดหยาม สบประมาท ทำให้หน้าขบขันลดคุณค่าลง ทำให้ด้อยในสายตาผู้อื่น การเยาะเย้ยที่รุนแรง สมน้ำหน้า หรือทับถม ยกตัวอย่างเช่น เรียกผู้นับถือศาสนาพุทธที่วัดแห่งหนึ่งว่าพวกเปรตหม่นขาวเป็นมารสังคม เป็นต้น การสื่อสารแห่งความเกลียดชังในระดับนี้ถือว่ามี ความรุนแรงอย่างมาก การให้การศึกษาก็เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะแก้ไขทัศนคติที่ไม่ดีของบุคคลที่มีความเชื่อในเชิงลบเหล่านี้ได้ ในขณะเดียวกันการแบ่งแยกในระดับดังกล่าวมักถูกแสดงออกในที่สาธารณะ ทำให้กฎหมาย มารยาทในสังคมไม่สามารถที่จะบังคับใช้ได้เท่าที่ควร ดังนั้นแล้วจึงต้องอาศัยการฟ้องร้องเพื่อเป็นกลไกในการจัดการและลงโทษตามหลักกฎหมาย

ระดับที่ 4 มีการยั่วยุให้เกิดการใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มเป้าหมาย (Inciting Discriminatory Violence) ประกอบไปด้วยการปลุกเร้าที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม การยั่วยุปลุกปั่นให้เกิดการกระทำที่ผิดกฎหมาย หรือชักชวนให้ทำลายล้างคนหรือกลุ่มคนที่มีความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ที่แตกต่างออกไปเพื่อปกป้องกลุ่มของตน ยกตัวอย่างเช่น คำพูดที่ว่าฆ่าคนกลุ่มนี้ไม่บาปเพราะเป็นการช่วยเหลือประเทศชาติ หรือคนนี้ กลุ่มนี้สมควรตาย แผ่นดินจะได้สูงขึ้น เป็นต้น การสื่อสารแห่งความเกลียดชังในระดับนี้มีนำไปสู่การกระทำผิดที่รุนแรง ซึ่งมีบทลงโทษทางกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน

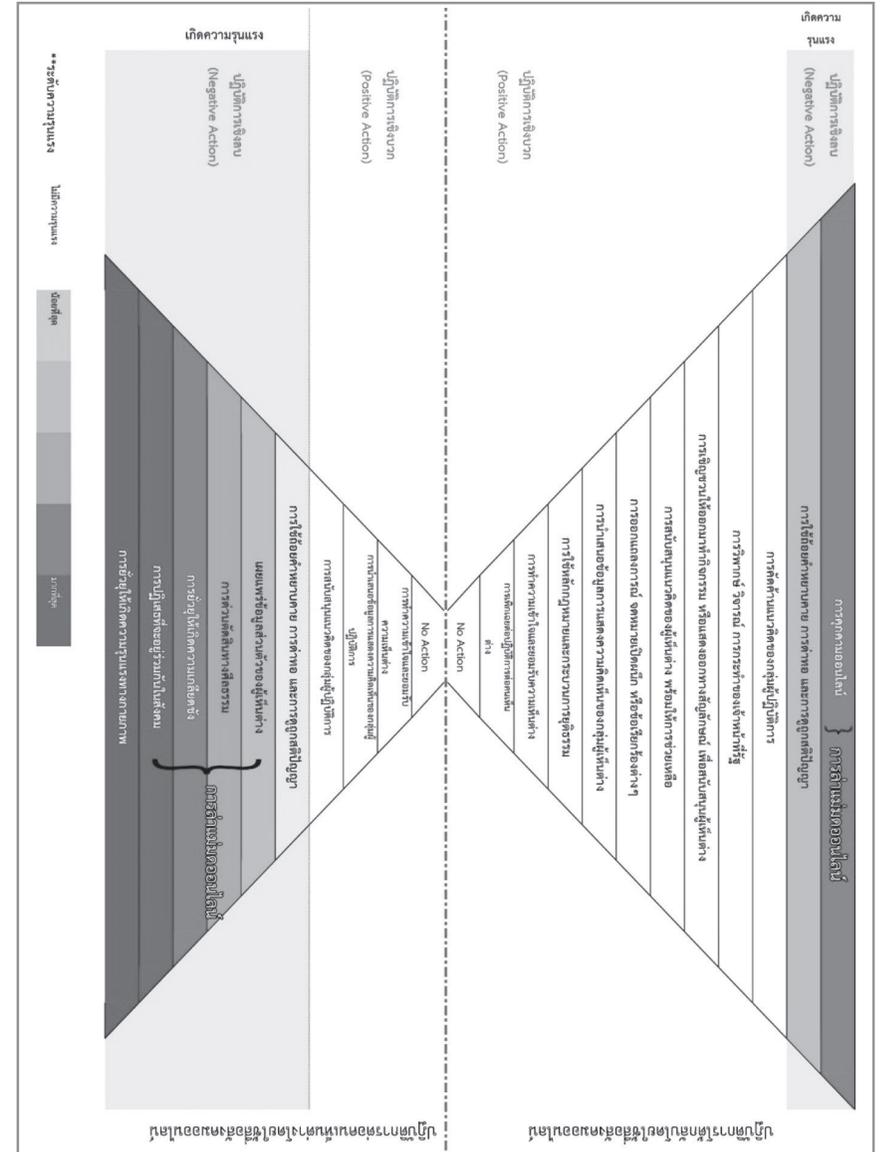
เมื่อพิจารณาถึงระดับของการสื่อสารแห่งความเกลียดชังของศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ พิรงรอง รามสูต

แล้วพบว่าการล่าแม่มดในสื่อสังคมออนไลน์ ในกรณีศึกษาที่ยกมาอธิบายครั้งนี้ ถือว่าเป็น การสื่อสารแห่งความเกลียดชัง ระดับที่ 2 ที่มีโอกาสพัฒนาต่อไปจนถึงระดับที่ 3 และ 4 ซึ่งจะทำให้ความรุนแรงถูกเคลื่อนย้ายจากสังคมเสมือนจริง (Virtual Community) ไปสู่สังคมกายภาพ (Physical Community)

เมื่อใช้กรอบระดับของการสื่อสารแห่งความเกลียดชังของศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ พิรงรอง รามสูต มาเป็นกรอบในการศึกษาปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับในสื่อสังคมออนไลน์แล้ว ผลการศึกษาพบระดับของการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง มีรายละเอียดเยอะและสามารถจำแนกได้มากกว่า 4 ระดับ และการล่าแม่มดออนไลน์ก็เป็นหนึ่งในปฏิบัติการที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในระดับที่ค่อนข้างสูง ดังรูปภาพ ที่ 1

● **วิธีการศึกษา**

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบของการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Method) กล่าวคือ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆทั้งบทความทางวิชาการ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานศึกษา และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกโดยยึดตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก โดยได้มีการกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือกรณีศึกษาขึ้นมาอย่างเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ผ่านการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ ทำให้ผู้วิจัยได้รับผลการศึกษาที่ชัดเจนหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และท้ายที่สุดแล้วผู้วิจัยได้ทำการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลและมีการนำเสนอด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

รูปภาพที่ 1 รูปแบบปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์

3 สังเคราะห์จากงานวิจัยของ อภิเดช เตปิ น. ปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์” (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาการพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา), บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่างานวิจัยเรื่องนี้ใช้รูปแบบของการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Method) ซึ่งประเด็นของการเห็นต่างอันนำไปสู่การล่าแม่มดที่ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกเพื่อมาเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจะนำเสนอ 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ และการรับน้องแบบโซตัส (SOTUS) เนื่องจากประเด็นแรกเป็นประเด็นที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนและสร้างผลกระทบทางความรู้สึกต่อกลุ่มคนจำนวนมาก อีกทั้งกรณีศึกษาที่ได้คัดเลือกมานั้น ถือว่าเป็นกรณีแรก ๆ ของประเทศไทย ที่มีการใช้คำว่า “ล่าแม่มด” ในบริบทของการกระทำต่อ “คนเห็นต่าง” ส่วนในกรณีศึกษาต่อมาในประเด็นเรื่องการรับน้องแบบโซตัส กรณีของอาจารย์ลลิตาเป็นประเด็นที่เพิ่งเกิดขึ้นและจบลงในช่วงที่ผู้วิจัยกำลังทำการศึกษา ทำให้สามารถเข้าถึงตัวกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ค่อนข้างครบ ทั้งตัวอาจารย์ลลิตาเอง กลุ่ม “ผู้ล่า” เอง กลุ่มผู้สนับสนุนอาจารย์ลลิตา หรือแม้แต่กลุ่มที่สนับสนุนผู้ล่า ก็ยังสามารถเก็บข้อมูลได้ครบ ยิ่งไปกว่านั้น การล่าแม่มดกรณีศึกษาการรับน้องแบบโซตัส ที่ผู้วิจัยเลือกมา ยังสะท้อนพัฒนาการ รูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของการล่าแม่มดออนไลน์ในบริบทสังคมไทยได้อย่างชัดเจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยได้เลือกทำมาเป็นผู้เห็นต่าง ส่วนผู้ปฏิบัติกรล่าแม่มดนั้น เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 และเป็นประเด็นที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลายในสื่อสังคมออนไลน์ ไม่สามารถระบุผู้ปฏิบัติกรได้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การเก็บข้อมูลจากการแกะรอยทางอินเทอร์เน็ต

ประเด็นการวิจารณ์รูปแบบกิจกรรมการรับน้องแบบโซตัส (SOTUS) ผู้วิจัยได้เลือกอาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ มาเป็นผู้เห็นต่าง เลือกอาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และผู้ใช้สื่อสังคม

ออนไลน์ที่ได้แสดงความเห็นต่อประเด็นดังกล่าวผ่านดัชนีข้อความ⁴ ที่มิดูริยางค์ มาเป็นผู้ปฏิบัติกรล่าแม่มด

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการวิจัยใน 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การแกะรอยผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet Tracking) โดยมีลักษณะเป็นการสังเกต (Observation) ในประเภทการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เนื่องจากในบางกรณีศึกษาของกลุ่มผู้ปฏิบัติกรนั้น อาจเกิดข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลการสัมภาษณ์ หรือการสนทนาผ่านช่องทางต่างๆ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการติดตาม แกะรอยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ร่วมด้วย โดยเน้นการสังเกตพฤติกรรม กระบวนการ องค์ประกอบ และรูปแบบของปฏิบัติการล่าแม่มดบนใช้สื่อสังคมออนไลน์ และ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ทั้งผู้ล่าและผู้ถูกล่า โดยข้อคำถามจะเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงทัศนคติได้อย่างหลากหลายมุมมอง กว้างขวาง และครบถ้วน ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์โดยมีข้อคำถามไว้แล้วล่วงหน้า และผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบการสัมภาษณ์นั้นอาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละกรณี ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างยินดีที่จะให้ผู้วิจัยเข้าพบ เพื่อทำการสัมภาษณ์ก็จะเป็นการสัมภาษณ์แบบหน้าต่อหน้า (Face-to-Face) แต่ในกรณีของกลุ่มตัวอย่างที่เป็น Facebook Fan Page ที่ไม่สามารถเปิดเผยตัวตนได้ ผู้วิจัยก็จะใช้การสัมภาษณ์ผ่านโทรศัพท์ หรือการสนทนาผ่าน Facebook Fan Page

4 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน เรื่อง “ปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์” (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาการพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา), บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

● ผลการศึกษา

การล่าแม่มดออนไลน์ในบริบทสังคมไทย กรณีศึกษาประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์และประเด็นประเด็นการรับน้องแบบโหดสส พบรูปแบบของการล่าแม่มด 4 รูปแบบ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวของผู้ที่เห็นต่าง การด่วนตัดสินทางศีลธรรม การปฏิเสธที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม และการคุกคามข่มขู่ ไล่ล่า ทั้งในโลกความเป็นจริงและโลกเสมือนจริง โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการถูกคุกคามความเชื่อหรือถูกดูหมิ่นสิ่งที่รัก และเคารพมาก การต่อสู้ทางการเมือง การมีแนวคิดหรืออุดมการณ์ในการมองปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต่างกัน การรับรู้และตีความขอบเขตเสรีภาพของการสื่อสาร (Free Speech) ไม่สอดคล้องกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งด้านการเรียน การทำงาน ผลกระทบด้านจิตใจ ผลกระทบด้านสุขภาพ และผลกระทบต่อด้านดำเนินชีวิตประจำวัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1 รูปแบบการล่าแม่มดบนสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษาประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์

ประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษาของ “ก้านธูป” ที่ถูกล่าแม่มดในช่วงปี 2552 - 2555 โดย “ก้านธูป” เป็นนามแฝงผู้ใช้กระดานสนทนา (Web Board) ของเว็บไซต์ฟ้าเดียวกัน เพื่อใช้แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ก้านธูปเริ่มแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในช่วงปี 2550 ขณะกำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ข้อความส่วนใหญ่ที่ก้านธูปแสดงความคิดเห็นมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์โดยมักจะถูกผู้ใช้งานอื่นที่มีมุมมองทางการเมืองเชิงอนุรักษ์นิยมโจมตีว่ามีความคิดล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์มาโดยตลอด (iLaw Freedom, 2555)

ด้านทัศนคติและกิจกรรมทางการเมืองนั้นก้านธูปเป็นสมาชิกของกลุ่มธรรมศาสตร์เสรีเพื่อประชาธิปไตย (League of Liberal Thammasat for Democracy - LLTD) มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เช่น ร่วมรณรงค์

ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ ปี 2550 เข้าร่วมการประชุมใหญ่ของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ช่วงเดือนเมษายน 2552 โดยมีโอกาสขึ้นเวทีปราศรัยที่ราชดำเนิน เป็นต้น

ด้านบริบทของสังคมในช่วงนั้นอาจเรียกได้ว่าอยู่ในช่วงเปราะบาง เพราะมีกระแสในสื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ “ล้มเจ้า” ยิ่งไปกว่านั้นได้เริ่มมีใช้ชื่อกฎหมายตามกฎหมายอาญา มาตรา 112 มาเป็นเครื่องมือในการโจมตีผู้เห็นต่างทางการเมือง จนกระทั่งช่วงเดือนเมษายน ปี 2552 ได้มีการเดินขบวนประท้วงทางการเมือง การตั้งเวทีปราศรัย โดยที่ก้านธูปได้ขึ้นเวทีปราศรัยในนาม “แกนนำกลุ่มเยาวชนต่อต้านเจ้า” และเปิดเผยว่าตนเองคือผู้ใช้นามแฝง “ก้านธูป” ในกระดานสนทนาฟ้าเดียวกัน หลังจากนั้นในสื่อสังคมออนไลน์ก็เริ่มมีการพูดถึงพฤติกรรมของก้านธูปที่มีลักษณะหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งมีการขูดคีย์ คุกคาม และการบิดเบือนข้อเท็จจริงไม่ว่าจะเป็นข้อมูลส่วนตัว ชื่อ นามสกุล เบอร์โทรศัพท์ ภูมิลำเนาครอบครัว

ตลอดจนเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ใช้ของก้านธูป และส่งต่อกันอย่างแพร่หลายในอีเมลจนเป็นกระแสในสังคมออนไลน์ตลอดทั้งปี 2552

รูปภาพที่ 2 การส่งต่อข้อมูลส่วนตัวของก้านธูปในอีเมล⁵

5 ที่มา FW E-Mail. (26 พฤษภาคม 2553). เลว ส่งต่อ !! น.ส. ณัฐกานต์ สกกุลดาราชชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2560, จาก <<https://outlook.live.com/owa/?path=/mail/AQMkAAABZKYJqAAAA/>>

ต่อมาช่วงเดือนเมษายน ปี 2553 เหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองก็ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง กอปรกับเป็นช่วงที่ก้านรูปสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และกำลังจะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ในช่วงนั้นมีข่าวแพร่หลายในสื่อสังคมออนไลน์ว่าก้านรูปสอบติด โครงการพิเศษสาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร แต่กลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของก้านรูป ได้รวบรวมข้อมูล ประวัติ รวมถึงพฤติกรรม การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองต่าง ๆ ที่ผ่านมาของก้านรูป ส่งให้กับทางมหาวิทยาลัย เพื่อคัดค้านการรับเข้าศึกษาต่อ ส่งผลให้มหาวิทยาลัยศิลปากรได้พิจารณาตัดสิทธิ์เข้าศึกษาต่อ โดยรองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ คณบดีคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ในขณะนั้น) ได้ให้สัมภาษณ์กับมติชนออนไลน์ (2553) ถึงสาเหตุที่ต้องตัดสิทธิ์เข้าศึกษาต่อด้วยเหตุผลขาดคุณสมบัติ ตามประกาศมหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่องการรับสมัครสอบคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยศิลปากร (2551) ในหมวดคุณสมบัติของผู้สมัคร ข้อ ก (1) ที่ว่า “นักศึกษาต้องเป็นผู้ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” อีกทั้งยังพบว่าเป็นผู้ที่บุคลิกภาพมีปัญหา หากเข้ามาเรียนอาจเข้ากับเพื่อนไม่ได้ จึงจำเป็นต้องตัดสิทธิ์

หลังจากที่ถูกมหาวิทยาลัยศิลปากรตัดสิทธิ์เข้าศึกษาต่อแล้ว ในปีเดียวกันนี้ ก้านรูปได้ไปสมัครเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนมีสิทธิ์ได้เข้าสอบสัมภาษณ์เข้าสาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ก็พบว่าเกิดกระแสต่อต้านในสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีแฟนเพจในเฟซบุ๊ก ที่ชื่อว่า “มันใจชาวเกษตรศาสตร์ทั้งหมดไม่ยินดีต้อนรับก้านรูปเข้าเรียน” และมีการนัดหมายกันชุมนุมขับไล่ในวันรายงานตัวเข้าศึกษา แต่ท้ายที่สุดแล้วก็พบว่าก้านรูปไม่ได้ไปรายงานตัวเข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เนื่องจากเกรงว่าจะได้รับความอันตราย

ช่วงเดือนมิถุนายน ปี 2553 ก้านรูปเปลี่ยนชื่อ นามสกุล และยุติการทำกิจกรรมทางการเมือง จนผ่านการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร แต่ก้านรูปไม่ผ่านการสัมภาษณ์ และไม่ได้รับสิทธิ์เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จึงทำให้ในปีการศึกษา 2553 ก้านรูปไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้

ปี 2554 ก้านรูปใช้ชื่อและนามสกุลใหม่เพื่อสมัครเข้าศึกษาต่อที่ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เกิดกระแสคัดค้าน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่รับก้านรูปเข้าศึกษาต่อในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ แต่ท้ายที่สุดก้านรูปก็ผ่านการคัดเลือกจนได้รับสิทธิ์เข้าศึกษาต่อ

วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2554 วันแรกของการเปิดภาคการศึกษา ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต อาจารย์ที่ปรึกษาได้เรียกก้านรูปเข้าไปพบ และแจ้งให้ทราบว่ามื่อนักศึกษาชั้นปีที่ 2-3 รวมกลุ่มต่อต้านและยื่นหนังสือให้ทางคณะถอดถอนสภาพการเป็นนักศึกษา รวมถึงมีคนจำนวนมากส่งอีเมลและจดหมายร้องเรียนมายังมหาวิทยาลัยกรณีที่ก้านรูปได้รับสิทธิ์การเข้าศึกษาต่อก้านรูปได้ให้สัมภาษณ์กับมติชนออนไลน์ (2555) ว่า “การใช้ชีวิตอยู่ในมหาวิทยาลัยในช่วงแรกๆ หลายครั้งมีคนจำได้ บางรายเข้ามาต่อว่าโดยตรง บางครั้งก็ไล่ออกนอกประเทศ ที่ร้ายแรงที่สุดคือ มีคนปารองเท้าใส่ขณะที่นั่งทำงานอยู่กับกลุ่มเพื่อน”

วันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2554 มีหมายเรียกผู้ต้องหาจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ให้ก้านรูปเดินทางไปรับทราบและชี้แจงข้อกล่าวหาในคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ตามกฎหมายอาญา มาตรา 112 ในวันที่ 5 พฤศจิกายน 2554 ที่สถานีตำรวจนครบาลบางเขน แต่เนื่องจากสถานการณ์น้ำท่วมทำให้พื้นที่ของสถานีตำรวจนครบาลบางเขนถูกน้ำท่วม ทำให้ก้านรูปไม่สามารถเดินทางไปตามกำหนดได้ และตัวก้านรูปเองก็อยู่บ้านที่ต่างจังหวัดยังไม่สะดวกเดินทางเข้ามาในกรุงเทพมหานคร ก้านรูปจึงโทรไปขอเลื่อนการรายงานตัวออกไปเป็นวันที่

30 พฤศจิกายน 2554 ต่อมาในวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ใกล้กำหนดนัดรายงานตัวแต่สถานการณ์น้ำท่วมก็ยังไม่คลี่คลาย อีกทั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิตถูกน้ำท่วมก็เลื่อนการเปิดภาคเรียนเป็นวันที่ 9 มกราคม 2555 กำนันรูปจึงติดต่อไปยังพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบคดี เพื่อขอเลื่อนวันเข้ารายงานตัวอีกครั้ง เป็นวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2555

วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2554 หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ เผยแพร่บทความกล่าวหาว่า กำนันรูปกรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ โดยเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว ชื่อ นามสกุลจริง รวมถึงรหัสนักศึกษา คณะ และมหาวิทยาลัยที่สังกัดอยู่อีกครั้งหนึ่ง ทำให้เครือข่ายนักศึกษาประกอบไปด้วยสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลุ่มประชาคมจุฬาเพื่อประชาชน กลุ่มประชาคมศิลปากรเพื่อประชาชน กลุ่มธรรมศาสตร์เสรีเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มประชาคมมหิดลเสรีเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มเสรีเกษตรศาสตร์ และกลุ่มแนวร่วมนักเรียนนิสิตนักศึกษาเสรีชนล้านนา ร่วมกันออกจดหมายเปิดผนึกถึง สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเรียกร้องให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ครั้งนี้ได้แสดงจุดยืน ได้แก่ เรียกร้องให้สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ออกมาตรวจสอบจรรยาบรรณเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ในฐานะสื่อที่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลโดยการนำข้อมูลส่วนบุคคลมาเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต อีกทั้งยังนำเสนอข้อมูลอันไม่มีหลักฐานยืนยันว่าเป็นความจริง และก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลในข่าว เรียกร้องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติออกมาปกป้องสิทธิส่วนบุคคลที่มนุษย์ทุกคนพึงมีและตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนว่าด้วยการหมิ่นประมาทและเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่ได้รับอนุญาต และเรียกร้องให้องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ออกมาแสดงจุดยืนในการปกป้องนักศึกษาของตนที่ถูกคุกคาม

วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2555 กำนันรูปติดการสอบปลายภาคเรียนที่ 1 ซึ่งเลื่อนมาจากสถานการณ์น้ำท่วม ทำให้โทรไปขอเลื่อนการเข้ารายงานตัวกับเจ้าพนักงานออกไปเป็นครั้งที่สาม โดยจะเข้ารายงานตัวในวันเสาร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555

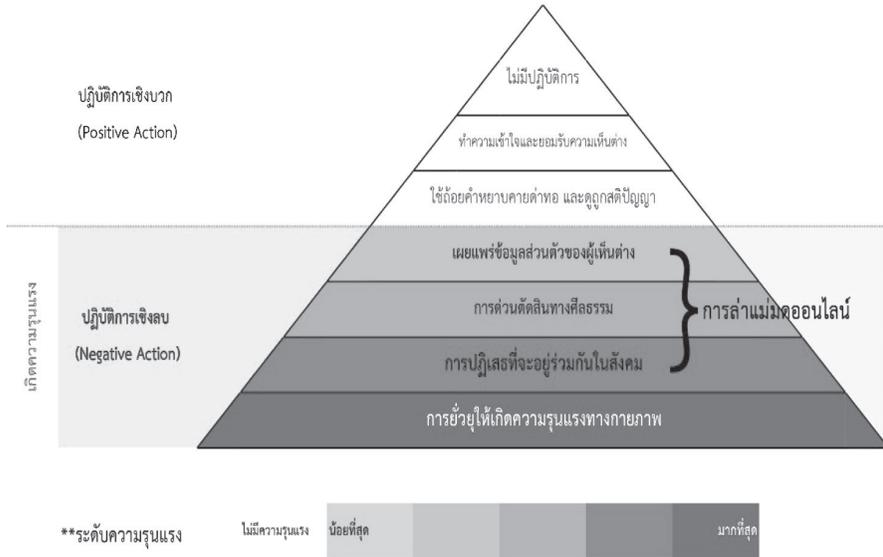
วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2555 องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ออกแถลงการณ์กรณีบทความพาดพิง “กำนันรูป” ในเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ เรียกร้องให้นักสื่อสารมวลชนทุกแขนงต้องนำเสนอข่าวสาร ข้อเท็จจริงที่ปราศจากอคติและข้อคิดเห็นส่วนตัว และแสดงจุดยืนว่า “กำนันรูป” เป็นผู้มีสิทธิในการเข้ารับการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 พันตำรวจโทแบงค์ บัณวล (iLaw Freedom, 2555) พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจนครบาลบางเขน ผู้รับผิดชอบคดี แจกกับผู้ต้องหา “กำนันรูป” ว่า ให้เลื่อนการรายงานตัวรับทราบข้อกล่าวหาออกไปก่อนอย่างไม่มีกำหนด เนื่องจากทางตำรวจอาจจะตัดสินใจไม่สั่งฟ้องจำเลย เพราะพยานหลักฐานอาจไม่เพียงพอในการระบุตัวผู้กระทำความผิด เพราะทางกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ได้ตรวจสอบหลักฐานแล้วไม่ได้ยืนยันว่ากำนันรูปเป็นผู้แสดงความคิดเห็นนั้นจริง

ทั้งนี้ตลอดระยะเวลาดังกล่าวก็มีกระแสในสื่อสังคมออนไลน์กดดันทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ไล่กำนันรูปออกจากความเป็นนักศึกษา จน ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ในขณะนั้น) ได้ให้สัมภาษณ์ถึงกระแสดังกล่าว พร้อมแสดงจุดยืนว่าไม่มีกฎข้อบังคับใดของมหาวิทยาลัยบอกว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีต้องเคารพชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กอปรกับไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่ากำนันรูปได้กระทำความผิดจริง หากทางเจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบ และ ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เขาถึงจะไล่กำนันรูปออก

1.1 รูปแบบของกระบวนการล่าแม่มดในประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์

รูปแบบของปฏิบัติการที่ผู้คนในสื่อสังคมออนไลน์ปฏิบัติต่อกันในกรณีของการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ประกอบไปด้วย 6 ปฏิบัติการทั้งที่ก่อให้เกิดความรุนแรง และไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

รูปภาพที่ 3 รูปแบบปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างกรณีการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์

ในบทความชิ้นนี้จะเน้นการวิเคราะห์ไปที่รูปแบบของ “การล่าแม่มดออนไลน์” อันประกอบไปด้วย 3 ปฏิบัติการ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวของผู้ที่เห็นต่าง การด่วนตัดสินใจตัดสินทางศีลธรรม และการปฏิเสธที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6 อภิเดช เตปิน. (2559). ปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาพัฒนมนุษยและสังคม (สหสาขาวิชา), บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

1) การเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวของก้านฐป์ ไม่ว่าจะ เป็นชื่อและนามสกุลจริง ข้อมูลการติดต่อ ข้อมูลเครือข่ายสังคมที่ใช้อยู่ ข้อมูลด้านการศึกษา และรูปถ่ายของก้านฐป์

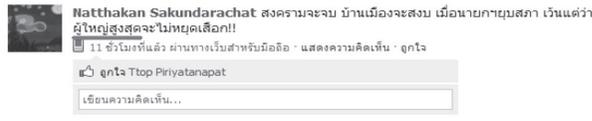

รูปภาพที่ 4 ปฏิบัติการการเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวของก้านฐป์

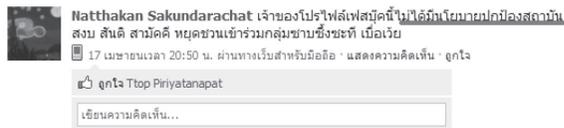
2) การด่วนตัดสินใจตัดสินทางศีลธรรม (Premature Judgement) เป็นรูปแบบของปฏิบัติการที่ก้านฐป์ได้ถูกตัดสินว่ามีความผิดโดยคนในสื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่ได้พิจารณาถึงข้อเท็จจริงหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ตามกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการที่อาจนำไปสู่ความเกลียดชังต่อผู้เห็นต่าง กล่าวคือ กระแสของเครือข่ายสังคมออนไลน์ในช่วงนั้น ได้มีการส่งต่ออีเมลฉบับหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของก้านฐป์ ไม่ว่าจะ เป็น ชื่อ นามสกุล เลขประจำตัวประชาชน วันเดือนปีเกิด ข้อมูลสถานศึกษาที่สังกัด และที่สำคัญคือรูปภาพที่ถูกจับภาพหน้าจอ (Screen Capture) โดยอ้างว่าเป็นภาพจากเฟซบุ๊ก

ส่วนตัวของก้านรูปที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งภายหลังก้านรูปได้ให้สัมภาษณ์กับทาง มติชนออนไลน์ (2553a) ว่า “...ก้านรูปไม่ได้เป็นผู้แสดงความคิดเห็นดังกล่าว แต่ถูกตัดต่อรูปภาพ” ประกอบกับการถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจออกหมายเรียกว่ามีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 จากภาพดังกล่าว “...ซึ่งถูกตรวจสอบแล้วโดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ว่าไม่สามารถยืนยันได้ว่าก้านรูปเป็นผู้แสดงความคิดเห็นดังกล่าว” (iLaw Freedom, 2555)

เอาล่ะ มาดูกัน ว่า "มัน" พุดถึงใคร

มีอะไรซัดกว่านี้อีกไหม?

รูปภาพที่ 5 ปฏิบัติการการเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวของก้านรูป⁷

ที่น่าสนใจคือ ทุกพื้นที่ในสื่อสังคมออนไลน์ที่มีการพูดถึงพฤติกรรมของ ก้านรูปจากรูปภาพดังกล่าวข้างต้น จะใช้รูปภาพชุดเดียวกันเสมอ มีการขีดเน้นข้อความในแบบเดียวกัน มีการตีความข้อความดังกล่าวเหมือนกัน และถูกจับหน้าจอในเวลาเดียวกันทั้งหมด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ารูปภาพที่ถูกส่งต่อกันอย่างแพร่หลายนั้น มาจากต้นฉบับแค่แหล่งเดียว แต่หากตีความว่ารูปภาพเหล่านี้ถูกบิดเบือน หรือตัดต่อจริงอย่างที่ก้านรูปได้ให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้วิจัย

7 ที่มา การแกะรอยในอินเทอร์เน็ตในดัชนีข้อความ “ก้านรูป”

มองว่าผู้ปฏิบัติการได้ด่วนตัดสินความผิดของก้านรูปผ่านศีลธรรมว่าด้วยความรักสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยไม่ได้รับการตรวจสอบจากกระบวนการยุติธรรม จึงปรากฏรูปแบบปฏิบัติการในลักษณะการล่าแม่มดออนไลน์ขึ้น

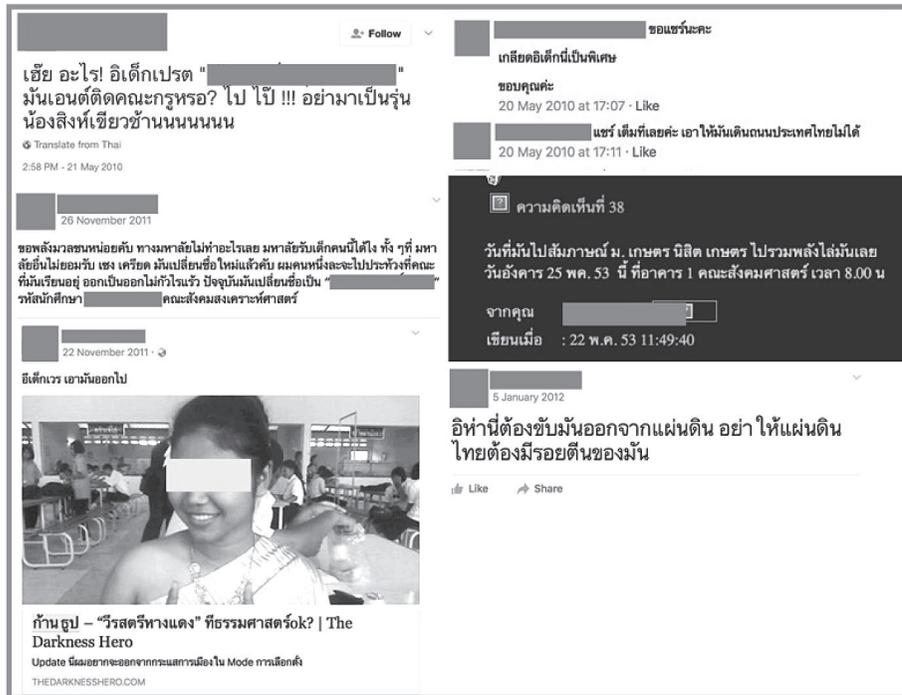
ผลที่ตามมาจากการปฏิบัติการทางสังคมดังกล่าวคือ การแสดงความคิดเห็นเมื่อผู้เห็นต่างได้รับความลำบาก กล่าวคือ เมื่อผู้ปฏิบัติการเชื่อว่าการกระทำต่างๆ ของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นการออกมาตำ ออกมาเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว ออกมาล่าแม่มดออนไลน์ รวมถึงการกีดกันการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของก้านรูป นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และก้านรูปสมควรได้รับ โดยไม่คำนึงถึงหลักกฎหมายหลักสิทธิมนุษยชน จึงปรากฏรูปแบบการแสดงความคิดเห็นเมื่อก้านรูปได้รับความลำบาก โดยเฉพาะเรื่องการตัดสิทธิ์การศึกษาต่อของบางสถาบันการศึกษา

รูปภาพที่ 6 ปฏิบัติการการด่วนตัดสินทางศีลธรรม⁸

8 ที่มา FW E-Mail. (26 พฤษภาคม 2553). เลว ส่งต่อ !! น.ส. ณัฐกานต์ สกฤตดาราชชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2560, จาก <https://outlook.live.com/owa/?path=/mail/AQMKAABZKYJqAAAA/>

3) การปฏิเสธที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม กล่าวคือ กำนธูปถูกกีดกันออกจากสังคม ทั้งในระดับสังคมสถาบันอุดมศึกษาที่มีศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน ออกมาแสดงความคิดเห็นในเชิงไม่ต้องการให้ทางมหาวิทยาลัยรับกำธูปเข้ามาศึกษา เช่น “ไม่รับเป็นรุ่นน้องในคณะ” “จะออกมาประท้วงคณะที่รับกำธูปเข้าศึกษาต่อ” หรือในสังคมระดับประเทศ ได้แก่ “ไล่ให้ไปอยู่ต่างประเทศ” “ไม่ให้มีแผ่นดินอยู่” เป็นต้น

รูปภาพที่ 7 ปฏิบัติการการปฏิเสธที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม

1.2 สาเหตุของกระบวนการล่าแม่มดในประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุของการล่าแม่มดบนสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษา การวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ พบสาเหตุหลักของปฏิบัติการทั้งสิ้น 2 สาเหตุหลัก ได้แก่ 1) การถูกคุกคามความเชื่อหรือถูกดูหมิ่นสิ่งที่รัก และเคารพมาก และ 2) การต่อสู้ทางการเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การถูกคุกคามความเชื่อหรือถูกดูหมิ่นสิ่งที่รัก และเคารพมาก

เมื่อกลุ่มผู้ปฏิบัติการเชื่อว่ากำธูปนั้นได้แสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ในลักษณะหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยมองว่าอยู่ในสถานะที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งกลุ่มผู้ปฏิบัติการมองว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งที่รัก และเคารพ การที่กำธูปวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ก็เท่ากับว่ากำธูปได้คุกคามความเชื่อหรือถูกดูหมิ่นสิ่งที่รัก และเคารพมาก จึงทำให้เกิดอารมณ์โกรธและแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงตามอารมณ์ต่อผู้ที่มาคุกคามความเชื่อของกลุ่ม ซึ่งประเด็นนี้สามารถอธิบายได้โดยใช้ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Social Action) ของ แมกซ์ เวเบอร์ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2557, น.62) ที่มองว่า ความมีเหตุผล (Rationality) จะเป็นปัจจัยเบื้องหลังการกระทำทางสังคมต่างๆ โดยสามารถแบ่งรูปแบบของการกระทำทางสังคมเป็น 4 รูปแบบได้แก่

- 1) การกระทำอย่างมีเหตุผล เพื่อบรรลุเป้าหมาย
- 2) การกระทำอย่างมีเหตุผลเพื่อบรรลุค่านิยม
- 3) การกระทำอย่างไม่มีเหตุผลแต่เกิดจากอารมณ์
- 4) การกระทำที่เป็นไปตามประเพณี

เมื่อพิจารณาถึงกรณีศึกษาครั้งนี้พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติการในขณะนั้นกำลังอยู่ในอารมณ์โกรธจากการได้รับข้อมูลมาว่ากำธูปได้ดูหมิ่นสิ่งที่พวกเขา รักและ

เคาะระฆังมาก จึงทำให้รูปแบบปฏิบัติการทางสังคมที่มาจากกลุ่มผู้ปฏิบัติการในตอนนั้น อธิบายตามทฤษฎีของเวเบอร์อาจจะกล่าวได้ว่าเป็น “การกระทำที่เกิดจากอารมณ์” ซึ่งอาจจะไม่มีเหตุผลในแง่ของ*การตรวจสอบข้อเท็จจริง* การหาหลักฐานเชิงประจักษ์ หรือการใช้กระบวนการตามหลักกฎหมาย จึงได้ปฏิบัติการต่อกันในรูปแบบของการแสดงออกความรุนแรง เช่น การใช้ถ้อยคำหยาบคาย การด่าทอ และการดูถูกสติปัญญา ให้ผู้เห็นต่างเกิดความอับอาย หรือรู้สึกเจ็บปวด ทั้งการใช้คำหยาบคาย รุนแรง บริภาษโดยตรง การวิพากษ์วิจารณ์รูปร่างหน้าตาด้วยการเปรียบเทียบกับสัตว์ รวมไปถึงการบริภาษถึงครอบครัวและบุพการี เป็นต้น หรือแม้แต่การยั่วยุให้เกิดความรุนแรงทางกายภาพและปฏิเสธการอยู่ร่วมกันในสังคม

(2) การต่อสู้ทางการเมือง

แม้ว่าประเด็นหลักของการเห็นต่างที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาคือ การวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ แต่เมื่อลงสนามศึกษาแล้วกลับพบว่า ในกรณีของก๊วนรูปนั้น มีลักษณะของเกมการเมืองแอบแฝงอยู่ กล่าวคือ ในช่วงเวลาที่เกิดปรากฏการณ์ของก๊วนรูปคือช่วง พ.ศ.2552 – 2555 ซึ่งเป็นช่วงที่ในบรรยากาศของสังคมไทยทั้งสังคมกายภาพ (Physical Community) และสังคมเสมือนจริง (Virtual Community) เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางการเมือง มีการแบ่งขั้วทางการเมืองอย่างชัดเจนเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนทักษิณ (กลุ่มคนเสื้อแดง) และกลุ่มการเมืองที่ไม่สนับสนุนทักษิณ (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) โดยก๊วนรูปได้ประกาศตัวเองชัดเจนว่ามีจุดยืนทางการเมืองคือเป็นคนเสื้อแดง จึงถูกผู้ไม่หวังดีใช้ประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีความผิดตามกฎหมายอาญา มาตรา 112 มาเป็นเครื่องมือในการโจมตีผู้ขัดแย้งทางการเมือง

การต่อสู้ทางการเมืองที่ปรากฏ คือ ในปี 2552 ได้มีกระแสในสื่อสังคมออนไลน์ผ่านการส่งต่ออีเมล (Forward Mail) เกี่ยวกับพฤติกรรมของก๊วนรูปที่มีลักษณะหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างรุนแรง ผ่านการแสดงความคิดเห็น

ในเฟซบุ๊กส่วนตัว โดยในอีเมลที่ส่งต่อกันนั้นจะเป็นรูปการจับภาพหน้าจอ (Screen Capture) จำนวนหลายรูปที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเฟซบุ๊กของก๊วนรูปเป็นผู้แสดงความคิดเห็น พร้อมกับมีการเน้นข้อความโดยผู้สร้างในเชิงตีความขึ้นว่าก๊วนรูปกำลังกล่าวถึงใคร สิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยมองว่าประเด็นนี้เป็นการต่อสู้ทางการเมือง คือ ทุกพื้นที่ในสื่อสังคมออนไลน์ที่มีการพูดถึงพฤติกรรมของก๊วนรูปจากรูปภาพดังกล่าวข้างต้น จะใช้รูปภาพชุดเดียวกันเสมอ มีการขีดเน้นข้อความในแบบเดียวกัน มีการตีความข้อความดังกล่าวเหมือนกัน และถูกจับหน้าจอในเวลาเดียวกันทั้งหมด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ารูปภาพที่ถูกส่งต่อกันอย่างแพร่หลายนั้น มาจากต้นฉบับแค่แหล่งเดียว ซึ่งหาต้นตอของที่มาไม่ได้ อีกทั้งเมื่อเวลาผ่านไปจนเรื่องเข้าสู่กระบวนการของกฎหมายกลับพบว่า ไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่าก๊วนรูปเป็นผู้แสดงความคิดเห็นนั้นจริง และเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่ได้สั่งฟ้องก๊วนรูปตาม ความผิดมาตรา 112 ซึ่งรูปแบบของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผู้วิจัยมองว่าเป็นกลุ่มที่มีทัศนคติทางการเมืองที่ไม่ตรงกับก๊วนรูปได้ใช้ประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นเครื่องมือและสร้างความชอบธรรมในการโจมตีผู้เห็นต่างทางการเมือง

1.3 ผลกระทบของกระบวนการล่าแม่มดในประเด็นการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์

จากการศึกษาพบผลกระทบที่เกิดขึ้นกับก๊วนรูปทั้งหมด 2 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านการเรียน และผลกระทบด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน กล่าวคือผลกระทบทางด้านการเรียนของก๊วนรูปนั้นในช่วงที่เกิดเหตุ อยู่ในช่วงที่ก๊วนรูปกำลังจะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในปีการศึกษา 2553 แต่ถูกปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างทำให้ถูกปฏิเสธการเข้าศึกษาต่อจากหลายมหาวิทยาลัย โดยก๊วนรูป (มติชนออนไลน์, 2555) ได้อธิบายว่า

ปี 2552 คิดที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และไปสอบสัมภาษณ์ตามปกติ แต่ผลออกมาไม่ผ่าน แล้วในปีเดียวกันนั้นก็ติดสาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แต่เดินทางไปสัมภาษณ์แล้วตัดสินใจไม่เข้าสัมภาษณ์ เพราะดูจากสถานการณ์ที่มีคนมาเยอะ คิดว่าตัวเองอาจไม่ปลอดภัย และหนักไปคนเดียว จึงสละสิทธิ์ไม่เข้าสัมภาษณ์ ส่วนปี 2553 สอบติดที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร แต่เมื่อเข้าไปสัมภาษณ์ เราก็แนะนำตัวยังไม่ทันจบ อาจารย์เขาก็เบรกเราแล้วบอกว่า ครูก็พอรู้ว่าเธอทำอะไรไว้บ้าง เพราะฉะนั้นกลับไปรอลุ้นผลการสัมภาษณ์ที่บ้าน ปรากฏว่าไม่ผ่าน จากนั้นปี 2554 ก็มาสอบติดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ส่วนผลกระทบด้านการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น ก้านรูปถูกดำเนินคดีตามกฎหมายอาญา มาตรา 112 และถูกการลงทัณฑ์ทางสังคม (Sanction) ทั้งในสังคมระดับมหาวิทยาลัย และสังคมทั่วไป กล่าวคือ ในระดับมหาวิทยาลัย ขณะที่ก้านรูปศึกษาที่ธรรมศาสตร์ ก็ถูกรังแก ทำร้ายร่างกาย ต่ำทอ จากกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับก้านรูปในมหาวิทยาลัย ส่วนในสังคมทั่วไปคือ ก้านรูปถูกคุกคามด้วยการมีกลุ่มคนที่ไม่หวังดีตามมาถึงบ้านที่ต่างจังหวัด และอ้างตัวเป็นเจ้าของหน้าที เป็นต้น โดยก้านรูป (มติชนออนไลน์, 2555) ได้อธิบายประเด็นนี้ว่า

ตอนเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ถูก sanction บ้าง โดยการเสียดสี ประชดประชัน เอาไปพูดกลางชั้นว่า ใครไม่รัก (สถาบัน) ก็ออกไปจากประเทศนี้ซะ ที่หนักที่สุดคือทำร้ายร่างกายด้วยการปารองเท้าใส่ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงแรกๆ ที่เข้ามาเรียน ตอนนั้นเป็นช่วงกลางคืน แล้วมีกลุ่มนักศึกษา

ออกค่ายและมีอาการเมา มาเป็นกลุ่ม เมื่อลงจากรถบริเวณที่พวกหนูนั่งทำงานอยู่กับเพื่อนๆ เขายืนคุยกันอยู่แล้วรองเท้าก็ลอยมาโดนหลังเรา แล้วเขาก็วิ่งมาเก็บและบอกว่ารองเท้าหลุด

ทางด้านประเด็นที่ถูกดำเนินคดีความนั้น ก้านรูป (มติชนออนไลน์, 2555) ได้อธิบายประเด็นนี้ว่า

คดีน่าจะเป็นปี 2553 คือมีคนเผยแพร่ข้อความในอินเทอร์เน็ต โดยการแคป(Capture) ภาพในเฟซบุ๊กหลายอัน มาลงในฟอร์เวิร์ดเมลล์ ซึ่งไม่แน่ใจว่า การนำภาพตัดปะในอินเทอร์เน็ตมาเป็นหลักฐานในการฟ้อง จะเป็นหลักฐานฟ้องร้องได้จริงหรือไม่ ในเมื่อมันตัดต่ออย่างไรก็ได้ แต่เราก็ทำทุกอย่างให้เป็นปกติ ไม่อยากให้เข้ามามีอิทธิพลกับชีวิตเรานัก เพราะยังงี้ก็ต้องดำเนินชีวิตต่อไป คดีความก็ปล่อยให้ผ่านไปตามกระบวนการ

2 กระบวนการล่าแม่มดบนสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษาประเด็นประเด็นการรับน้องแบบโหด

ในประเด็นการรับน้องแบบโหด ผู้วิจัยเลือกกรณีที่อาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ วิจารณ์รูปแบบการรับน้องของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เมื่อช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558

บริบทภาพรวมของเหตุการณ์ประกอบไปด้วยทางฝั่งวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มีแนวคิดเรื่องระบบการรับน้องแบบโหดเป็นวิถีปฏิบัติของกิจกรรมต้อนรับนิสิตใหม่ของวิทยาลัยฯ แต่ในขณะที่ฝั่งอาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ ที่ไม่เห็นด้วยกับระบบการรับน้องแบบโหด โดยเหตุการณ์เริ่มจาก เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2558 อาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ ซึ่งในขณะนั้นเป็นอาจารย์ประจำภาคประวัติศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้แสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊ก (Facebook) ส่วนตัวเกี่ยวกับกิจกรรมรับน้องของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีใจความประมาณว่าอาจารย์ลลิตานั้นไม่เห็นด้วยกับรูปแบบของการรับน้องของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ และมองว่ารูปแบบการรับน้องแบบนี้ไม่ได้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียน ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการศึกษา อีกทั้งอาจารย์ลลิตายังมองว่าเป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักสิทธิเสรีภาพ ซึ่งการกระทำดังกล่าวของอาจารย์ลลิตาส่งสร้างความไม่พอใจต่อบุคลากรของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ นิสิตปัจจุบัน นิสิตเก่า ส่งผลให้บุคลากรวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ได้แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นลงในสื่อสังคมออนไลน์ หรือแม้แต่การรวมตัวกันเพื่อที่จะไปพูดคุยกับอาจารย์ลลิตาที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยรูปแบบของการแสดงออกนั้นส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของการข่มขู่ คุกคาม และต้องการที่จะทำร้ายอาจารย์ลลิตา

จากการแสดงความคิดเห็นของอาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ และบุคลากรของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ลงในสื่อสังคมออนไลน์แล้วนั้น ก็เกิดเป็นกระแสต่าง ๆ ในสังคมออนไลน์ มีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั่วไปได้แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ปราบฎการณดังกล่าวอย่างกว้างขวาง จนสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่ม “ทีมลลิตา” และ กลุ่ม “ทีมดุริยางค์” โดยความเห็นในกลุ่มทีมลลิตานั้น ส่วนใหญ่จะโจมตีรูปแบบการรับน้องแบบโหดสขของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ รวมไปถึงพฤติกรรมข่มขู่ คุกคาม มุ่งหวังจะทำร้ายอาจารย์ลลิตาของบุคลากรวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ นอกจากนั้นทีมลลิตาบางส่วนได้ทำการเก็บรวบรวมหลักฐานโดยการถ่ายภาพข้อความ หรือรูปภาพต่างๆ ที่กลุ่มทีมดุริยางค์ได้แสดงพฤติกรรมข่มขู่ เพื่อส่งให้อาจารย์ลลิตาไว้ใช้หากต้องการจะดำเนินคดี ส่วนทางด้านของกลุ่มทีมดุริยางค์นั้น ก็จะแสดงความคิดเห็นมุ่งโจมตี

อาจารย์ลลิตาในเชิงว่าเป็น “คนนอก” ไม่เข้าใจถึง “ประเพณี” หรือวิถีปฏิบัติ เรื่องการรับน้องของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ และการแสดงความคิดเห็นของอาจารย์ลลิตานั้นทำให้ชื่อเสียงของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์เสียหาย

ต่อมาวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2558 เครือข่ายปฏิรูปรับน้องประชุมเชียร์เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (Anti SOTUS) ได้ออกจดหมายเปิดผนึกถึงอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรียกร้องให้มีการสอบสวนและเอาผิดกับบุคลากรของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ที่ได้แสดงพฤติกรรมข่มขู่ คุกคาม อาจารย์ลลิตารวมถึงเรียกร้องให้มีการปกป้องเสรีภาพทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ทางด้าน ศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ประเทพา รักษาการอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาสารคามในขณะนั้น ได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนออนไลน์ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องส่วนบุคคล มหาวิทยาลัยไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง จากนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.พินิติ รตะนานุกูล เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และ พลเอกดาว์พงษ์ รัตนสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ในขณะนั้น ก็ได้ให้สัมภาษณ์กับทางสื่อมวลชนออนไลน์อีกเช่นเดียวกันว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นทางมหาวิทยาลัยมหาสารคามจะต้องรับผิดชอบ

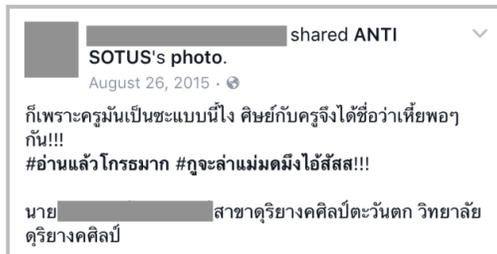
วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2558 ได้มีกลุ่มเพื่อนนักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 120 คน ได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้มหาวิทยาลัยมหาสารคามออกมาตรการปกป้องบุคลากร และระงับการคุกคามอาจารย์โดยเร็วที่สุด จนท้ายที่สุด ศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ประเทพา รักษาการอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคามในขณะนั้น ได้นัดหารือ อาจารย์ นิสิต ทั้งจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และจากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ เพื่อหาข้อยุติ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยผลการหารืออันคือการที่นิสิตดุริยางคศิลป์นำพวงมาลัยมาขอขมาอาจารย์ลลิตา

2.1 รูปแบบของกระบวนการล่าแม่มดในประเด็นการวิจารณ์การรับน้องแบบโหดส์

รูปแบบของปฏิบัติการที่ผู้คนในสื่อสังคมออนไลน์ปฏิบัติต่อกันในกรณีของการวิจารณ์รูปแบบกิจกรรมรับน้องแบบโหดส์ที่อาจารย์ลลิตาถูกกระทำนั้น เป็นรูปแบบของการคุกคาม ข่มขู่ ไล่ล่า ทั้งในโลกความเป็นจริงและโลกเสมือนจริง มีการแสดงออกที่อาจจะนำไปสู่ความรุนแรง หรือปลุกเร้าให้เกิดความรุนแรง การปลุกเร้า การรวมตัวทำให้อื่นร่วมเกลียดชัง มีการสนับสนุนให้มีการใช้ความรุนแรงกับอาจารย์ลลิตา มีการแสดงความเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ เช่น “ตีก่อนถามทีหลัง” และ “...โดนพวกผมฟาดปากแล้ววิ่งหนีก่อน” และ “...อยากเดินไปปล้นกบาล...” หรือ “เอามันมาลงแขกแหม” จนกระทั่งมุ่งหวังทำร้ายร่างกายจนถึงแก่ชีวิต เช่น “...สงสัยอึปากคนนี้จะไม่อยากแก่ตาย...” หรือ แม้แต่การสืบหาห้องทำงานของอาจารย์ลลิตาและแสดงความเห็นในเชิงนี้ทำให้มีการรวมตัวและบุกไปหาอาจารย์ลลิตา เป็นต้น

แต่ในกรณีของอาจารย์ลลิตาต่างจากกรณีฐานรูปตรงที่ เมื่ออาจารย์ลลิตาถูกล่าแม่มดแล้วระดับความรุนแรงของเหตุการณ์กับทวีความรุนแรงเมื่อมีกลุ่มคนที่สนับสนุนอาจารย์ลลิตา ได้แสดงความคิดเห็นประกาศอย่างชัดเจนว่าต้องการจะ “ล่าแม่มด” กลับ นั้นหมายความว่า เป็นการประกาศข่มขู่ว่าจะทำการคุกคามในโลกออนไลน์ด้วยการนำข้อมูลส่วนตัวของผู้ปฏิบัติการออกมาเปิดเผยภายใน

สื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ ข้อมูล ชื่อ นามสกุล และตำแหน่งของกลุ่มผู้ปฏิบัติการออกมาประจาน

รูปภาพที่ 8 ความคิดเห็นในลักษณะการคุกคามออนไลน์

2.2 สาเหตุของกระบวนการล่าแม่มดในประเด็นการรับน้องแบบโหดส์

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุของกระบวนการล่าแม่มดในประเด็นการรับน้องแบบโหดส์ พบสาเหตุหลักของปฏิบัติการทั้งสิ้น 2 สาเหตุหลัก ได้แก่ การมีแนวคิดหรืออุดมการณ์เบื้องหลังในการมองปรากฏการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกัน ประเด็นต่อมาคือการขาดความเข้าใจในเรื่องของเสรีภาพในการสื่อสาร (Free Speech) และ การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การมีแนวคิดหรืออุดมการณ์ในการมองปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต่างกัน

อาจารย์ลลิตาได้แสดงความคิดเห็นต่อรูปแบบกิจกรรมการรับน้องของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์นั้น เมื่อพิจารณาแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังความคิดเห็นนั้น จะเห็นได้ว่า อาจารย์ลลิตา มองกิจกรรมการรับน้องนี้แค่เพียงในฐานะของ “กิจกรรม” หนึ่งในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในขณะที่ทางด้านของผู้ปฏิบัติการ หรือบุคลากรของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์เอง มองกิจกรรมการรับน้องนี้เป็น “ประเพณี” เป็นวัฒนธรรมของวิทยาลัย ที่มีการสืบทอดและปฏิบัติกันมารุ่นต่อรุ่น ดังที่จะเห็นในการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปฏิบัติการ เช่น

“เขาก็ทำกันมาอย่างนี้ทุกปีอยู่แล้ว”

“ผมยังผ่านมาได้ ไม่เห็นจะมีปัญหาอะไร”

“ไม่รู้ลืกตีนหนาบางอย่ามาพูดดีกว่า”

“อย่ามาตุฎกวัฒนธรรมคนอื่น”

“ลลิตาคูณคือใคร มาด่าคณะผมทั้งๆ ที่

คุณไม่รู้จักคณะผมดีพอ”

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดที่จะมาสสนับสนุนรูปแบบการกระทำดังกล่าวของกลุ่มผู้ปฏิบัติการแล้วนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดในเรื่องของการเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Group Identification) และแนวคิดการส่งผ่านทางวัฒนธรรม (Cultural Transmission) มาเป็นกรอบในการอธิบายถึงสาเหตุของปฏิบัติการดังกล่าว ดังนี้

แนวคิดเรื่องความเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น พิงรอรอง รามสูต (2559, น.33) ได้มองว่า “...การเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากในการสร้างอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคล กล่าวคือคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันจะถูกรวมเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม คนที่อยู่นอกกลุ่มจะถูกเหยียดหยาม ดูถูก หรือวิจารณ์ในทางเสียหาย...” ในประเด็นนี้สอดคล้องกับรูปแบบของปฏิบัติการที่ทางกลุ่มผู้ปฏิบัติการได้ดำเนินการกับอาจารย์ลลิตา ที่ถูกมองว่าเป็น “คนนอก” และมองว่าการกระทำของคนนอกกลุ่มที่ไม่ได้รู้เรื่องราวอย่างลึกซึ้งภายในกลุ่ม จะเข้ามาทำลายอัตลักษณ์ หรือวัฒนธรรมที่กลุ่มตนเองมองว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม บุคคลที่ได้รับการปลุกฝังมาในฐานะสมาชิกของกลุ่มแล้ว ก็จะรับเอามาตรฐานของกลุ่มตนเองในการมอง หรือตัดสินบุคคลหรือกลุ่มอื่นในสังคม เช่นข้อความที่บอกว่า “ผมยังผ่านมาได้ ไม่เห็นจะมีปัญหาอะไร” เราในฐานะคนนอกไม่อาจรู้ได้ถึงมาตรฐานของกลุ่มที่ยอมรับกันมา เช่นเดียวกับอาจารย์ลลิตาที่อาจจะมองว่ากิจกรรมรับน้องของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์นั้นเกินมาตรฐานของตัวอาจารย์เองจึงทำให้ตัดสินใจแสดงความคิดเห็นวิจารณ์ลงในสื่อสังคมออนไลน์ และในขณะเดียวกัน การกระทำของอาจารย์ลลิตาก็ได้ละเมิดอัตลักษณ์ ละเมิดบรรทัดฐานของกลุ่มวิทยาลัยดุริยางคศิลป์จนเป็นสาเหตุให้เกิดปฏิบัติการดังกล่าวขึ้น

แนวคิดเรื่องการส่งผ่านทางวัฒนธรรมนั้นผู้วิจัยจะใช้อธิบายถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างของกลุ่มผู้ปฏิบัติการ โดย พิงรอรอง รามสูต (2559, น.32) ได้อธิบายถึงการสื่อสารแห่งความเกลียดชังกับการส่งผ่านวัฒนธรรมไว้ว่า “ความเกลียดชังและความรุนแรงถือว่าเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม ที่มีส่วนในการส่งต่อและปลุกฝังการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังให้แก่สมาชิกในกลุ่มวัฒนธรรม...” กล่าวคือ ความเกลียดชังและความรุนแรงนั้นสามารถส่งต่อกันภายในกลุ่มที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า “ระบบโชตัส” นั้นเป็นระบบที่บ่มเพาะความรุนแรง แม้ว่าในทางทฤษฎีนั้น

โชตัสจะพูดถึงเรื่องการเคารพผู้อาวุโส การปฏิบัติตามระเบียบวินัย ความเป็นหนึ่งเดียว ความสามัคคี และการมีน้ำใจ แต่ในทางปฏิบัติในประเทศไทยนั้น โชตัสถูกนำมาใช้ในทางที่มีขอบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบังคับ การทำร้ายร่างกาย การคว่ำบาตรทางสังคม ไปจนถึงการบ่มเพาะวัฒนธรรมอำนาจนิยม และการที่วิทยาลัยดุริยางคศิลป์อยู่ในระบบโชตัสมานานพอที่กลุ่มจะยอมรับเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มตัวเอง ดังตัวอย่างความคิดเห็นข้างต้นแล้วนั้น หากตามแนวคิดเรื่องการส่งผ่านวัฒนธรรมแล้วนั้น ย่อมไม่แปลกที่ทางกลุ่มผู้ปฏิบัติการจะซึมซับและได้รับการปลุกฝังวัฒนธรรมความรุนแรงและความเกลียดชังมาโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม แต่ท้ายที่สุดรูปแบบของการแสดงออกของกลุ่มผู้ปฏิบัติการนั้นก็ปรากฏในลักษณะที่มุ่งสร้างความเกลียดชังและความรุนแรงต่อคนเห็นต่างเป็นส่วนใหญ่

เมื่อพิจารณาแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังความคิดเห็นของอาจารย์ลลิตา แล้วพบว่า แนวคิดที่สามารถนำมาใช้อธิบายความคิดของอาจารย์ลลิตาได้คือแนวคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Theory) เป็นแนวคิดวิภาษวิธีทางด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการพิจารณาเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยการพยายามแสวงหาคำตอบที่มีความสมเหตุสมผล มีการตรวจสอบ และสืบค้นความจริง โดยที่ระบบโชตัสนั้นไม่ได้เปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์นี้เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากข้อความที่อาจารย์ลลิตา (Lalita Hanwong, 26 สิงหาคม 2558) ได้แสดงความคิดเห็นไว้

“...พอเข้ามาวิทยาลัยความเป็นปัจเจกของเขาก็ถูกกดทับ เด็กไม่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้คิด แต่เอื้อให้เชื่อและทำตาม ลองทำวิจัยนะ ทำเลยถ้าเด็กที่ผ่านการว่ากหรือการรับน้องแบบบังคับอย่างนี้แล้วเรียนดีขึ้นหรือเข้าสังคมง่ายขึ้นจริงมาด่า อ.ลลิตาได้เลยค่ะ...”

เช่นเดียวกับกลุ่มผู้สนับสนุนอาจารย์ลลิตาที่เป็นนิสิตภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ก็มีแนวคิดเช่นเดียวกับอาจารย์ลลิตาในการมองปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ดังนี้

“หนูเรียนจะถูกฝังหัวว่าทุกอย่างที่ต้องมีเหตุและผล หรือ ข้อมูลหลักฐานเสมอ เราก็เห็นว่าอย่างที่ว่าอาจารย์ลลิตาพูดมันมี เหตุผลนะ การที่เรียนวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มันคือศิลปะแขนง หนึ่ง เป็นเรื่องของการใช้ความคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน เรา ควรที่จะเปิดกว้างให้แก่เด็กให้คิด ให้แสดงออก ไม่ใช่บังคับให้เด็ก อยู่ในกรอบ” (ขวัญชนก ตายัง, ลัมภษณ, 17 กันยายน 2559)

(2) การรับรู้และตีความขอบเขตเสรีภาพของการสื่อสาร (Free Speech) ไม่สอดคล้องกัน

เสรีภาพในการสื่อสารหรือเสรีภาพในการแสดงออก (Free Speech) เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และหลักนิติรัฐ เนื่องจากเส้นแบ่งของเสรีภาพ ในการสื่อสารนั้นแตกต่างกันออกไปในแต่ละวัฒนธรรม หรือแต่ละประเทศโดย ขึ้นอยู่กับปัจจัยไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย การปกครอง ค่านิยม ความเชื่อ และ วัฒนธรรม หากเส้นแบ่งนั้นแล้วเสรีภาพในการสื่อสารก็จะกลายเป็นการ สื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ดังนั้นการที่จะพิจารณาการสื่อ สารใดๆ ต้องขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร ถ้าไม่ได้เป็นการสื่อสารที่มีจุด มุ่งหมายที่มุ่งทำให้เกิดความรุนแรงทั้งทางโครงสร้างและกายภาพแล้วนั้นก็ถือว่าเป็นเสรีภาพในการสื่อสารอันจะเกิดการถกเถียง และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ อย่างมีอารยะ

ในบริบทที่อาจารย์ลลิตาได้วิจารณ์กิจกรรมการรับน้องของวิทยาลัย ดุริยางคศิลป์นั้น ผู้วิจัยมองว่ายังเป็นสิทธิ เสรีภาพของอาจารย์ลลิตาในการแสดง ความคิดเห็นดังกล่าว ยิ่งในบริบทของสถานศึกษาอันเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้

แลกเปลี่ยนแล้วนั้น การแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นการตั้งคำถามกับสังคมทั้งใน ระดับสังคมมหาวิทยาลัยมหาสารคามและสังคมไทย ว่าทำไมระบบการรับน้อง แบบโชตัส (แบบไทย) ยังคงดำรงอยู่ แม้ว่ารูปแบบกิจกรรมดังกล่าวจะถูก สถาปนาให้เป็นวัฒนธรรม เป็นแบบแผนปฏิบัติที่มีการสืบทอดกันมาของกลุ่ม ผู้ปฏิบัติการ และการแสดงออกของอาจารย์ลลิตานั้นอาจจะล้ำเส้นของเสรีภาพ การสื่อสารในมุมมองของกลุ่มผู้ปฏิบัติการ แต่ในความเป็นจริงนั้นวัฒนธรรมของ กลุ่มผู้ปฏิบัติการนั้นไม่ได้แยกขาดออกจากสังคมไทยอย่างสิ้นเชิงที่อ้างกล่าวได้ ว่ากระแสสังคมส่วนใหญ่ไม่ได้เห็นด้วยกับระบบโชตัส

แนวคิดการรับรู้และการตีความเชื่อว่าแต่ละคนหรือแต่ละสังคมจะรับรู้ และตีความข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับค่านิยม วัฒนธรรม บรรทัดฐานของแต่ละสังคม ประกอบกับปัญหาในปัจจุบันของประเทศไทยคือ ยังไม่สามารถนิยามเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างเสรีภาพของการสื่อสารกับการ สื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง สังคมไทยไม่สามารถสร้างความสมดุลระหว่าง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นกับการหมิ่นประมาท จึงทำให้คนขาดความ เข้าใจเกี่ยวกับประเด็นนี้และใช้บรรทัดฐานหรือเส้นแบ่งที่ต่างกันไปในแต่ละ ความเชื่อ แต่ละวัฒนธรรมของตนเอง จึงทำให้เกิดปัญหาดังเช่นกรณีของอาจารย์ ลลิตากับวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ ที่กลุ่มผู้ปฏิบัติการนั้นตีความว่า การแสดงความคิดเห็นของอาจารย์ลลิตานั้นได้ล้ำเส้นเสรีภาพในการสื่อสารแม้ว่ายังไม่ถึงขั้น ของการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง แต่ก็คุกคามความเชื่อของกลุ่มผู้ปฏิบัติการ ผ่านการรับรู้ในมุมมองความเชื่อในกลุ่มตนเอง และตีความว่าการกระทำของอา จารย์ลลิตามุ่งหวังทำลายชื่อเสียงของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์นั่นเอง

2.3 ผลกระทบของกระบวนการล่าแม่มดในประเด็นการรับน้องแบบโชตัส

จากการศึกษาพบผลกระทบของกระบวนการล่าแม่มดในประเด็นการ รับน้องแบบโชตัส แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกิดขึ้นกับอาจารย์ลลิตา และ ส่วนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ปฏิบัติการ ดังนี้

(1) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับอาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ มีผลกระทบทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านจิตใจ ผลกระทบด้านสุขภาพ ผลกระทบด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน และผลกระทบด้านการทำงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1.1) ผลกระทบด้านจิตใจ

ทางด้านจิตใจนั้นอาจารย์ลลิตานั้นรู้สึกเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อตัวผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ไม่ได้ให้การช่วยเหลือ หรือสนับสนุนอาจารย์ลลิตา โดยที่อาจารย์ได้กล่าวว่า (ลลิตา หาญวงศ์, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2559)

คนปกติยืนยันท้วงใจที่ก็ต้องไปขอโทษ ควรไปขอโทษ ใช้คำว่า “ควร” ที่ถามคนบอดี้ว่า “ทางนั้นไม่ควรจะมาขอโทษหนูเลยหรือ” คิดกลับกันทางฝั่งนั้นควรมาขอโทษเรามากกว่าไหม เพราะทำให้ชีวิตเรายิ่งขึ้นมากๆ เขาตอบว่า “ไม่ค่ะ เรามีความสัมพันธ์ที่ดีกันมานาน เราไม่อยากจะตัดความสัมพันธ์ที่ดีนั้น” ซึ่งพี่ก็อึ้ง และไม่คุยกับเขามากกว่า พี่รู้สึกว่าคุณไม่รู้เรื่องวิธีคิดมันคนละ Mentality กัน การมองสังคม การมองสิทธิของมนุษย์ คุณค่าความเป็นมนุษย์ การมองระบบโซเชียล มันคนละอย่างกัน เขารู้จักเพียงอย่างเดียวว่าพี่ทำลายชื่อเสียงเขาหมด ซึ่งพี่รับไม่ได้ พี่ผิดหวังกับอาจารย์ กับเพื่อนร่วมงานจริงๆ พี่ก็เลยคิดว่ามันมีผลกระทบกับจิตใจของพี่

(1.2) ผลกระทบด้านสุขภาพ

จากปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เกิดขึ้นกับอาจารย์ลลิตานั้น ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของอาจารย์ ได้แก่ สบگرامเคลื่อน โรคเครียดสะสม ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่นำไปสู่เนื้องอกในกระเพาะอาหาร

ผลกระทบกับร่างกายถ้ามีระดับความรุนแรงเต็ม 7 พี่ให้ที่ 8 เลย เพราะหลังจากเหตุการณ์ตอนนั้นมาคือพี่เริ่มรู้ว่าตัวเองเครียด ทำให้โรคหลาย ๆ โรคตามมาเลย ตั้งแต่สบگرامเคลื่อน ซึ่งหมอบอกว่าเกิดจากภาวะเครียด จะทำให้พินอนกัตพินอย่างรุนแรง ก็เลยสบگرامเคลื่อน เคี้ยวอะไรจะดัง ก๊อๆ แก๊กๆ ตลอดเวลา จนมาเป็นโรคกระเพาะ คือตั้งแต่เกิดเรื่องตอนเดือนสิงหาคม ปี 2558 พี่ตรวจเจอ โรคกระเพาะ และติดเชื้อในกระเพาะ จนกลายเป็นเนื้องอกในกระเพาะอาหาร ช่วงสักประมาณ เมษายน – พฤษภาคม ปี 2559 ซึ่งมันก็ต่อเนื่องมาจากตอนนั้น พี่เสียเงินไปก็หมิ่นเพื่อรักษาเนื้องอกในกระเพาะ พี่ใช้เวลา 4 – 5 เดือนกว่าจะรักษาหมด ไปกลับ มหาสารคาม - กรุงเทพฯ ตลอด เขามีมาซดใช้ให้พี่ใหม่ ก็ไม่มี (ลลิตา หาญวงศ์, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2559)

(1.3) ผลกระทบด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน

หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นแล้วนั้น การดำเนินชีวิตประจำวันของอาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ก็ได้รับผลกระทบ โดยอาจารย์ลลิตาจะต้องคอยระมัดระวังตลอดเวลาออกไปในที่สาธารณะว่าโดนจ้องมองหรือไม่ การดำเนินชีวิตประจำวันก็กลายเป็นออกจากบ้านเพื่อมาสอน และก็กลับ จึงทำให้เกิดความเครียด และรบกวนคนรอบข้าง ซึ่งอาจารย์ลลิตาได้กล่าวว่า (ลลิตา หาญวงศ์, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2559)

หลังจากเกิดเรื่องทางครอบครัวของเราก็อยากให้เราย้ายออกมาจาก มมส. จริงไม่ใช่แค่ที่บ้าน ทุก ๆ คนที่เป็นห่วง ที่หวังดี ที่รักเรา เขามองว่ามันอยู่ไม่ได้แล้ว แพนจากเดิมที่ต้องทำงานอยู่ที่นครราชสีมาก็ต้องมาอยู่ด้วยตลอดตอนที่เกิดเรื่อง อย่างตอน

ที่เราไปกินข้าวแบบนี้ เราต้องคอยสอดส่องตลอดว่ามีคนคอยมองเราไหม เพราะตอนนั้นสถานการณ์ค่อนข้างรุนแรง ขนาดไปกิน MK ยังต้องคอยมอง เขาก็บอกว่าเขาไม่สบายใจ เพราะบรรยากาศมันเป็นปฏิปักษ์กับเราไปแล้ว

(1.4) ผลกระทบด้านการทำงาน

จากผลกระทบดังกล่าวข้างต้นทั้ง 3 ด้านแล้วนั้น ส่งผลให้อาจารย์ลลิตา หาญวงศ์ ไม่สนใจที่จะเป็นอาจารย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามต่อไป จึงได้ทำการลาออกและย้ายมาเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(2) ผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติการ มีทั้งหมด 2 ด้าน ได้แก่ผลกระทบด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน และผลกระทบด้านการเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(2.1) ผลกระทบด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน

การดำเนินชีวิตประจำวันปกติของนิสิตวิทยาลัยดุริยางคศิลป์นั้นโดยปกติในวันที่จะต้องมามหาวิทยาลัยนั้น นิสิตวิทยาลัยดุริยางคศิลป์จะมีเครื่องแบบของวิทยาลัยฯ เอง ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มตนเอง แต่เมื่อเกิดปฏิบัติการจากปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ขึ้น บรรยากาศเริ่มมีความตึงเครียด และนิสิตวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ก็ถูกเพ่งเล็ง ถูกจับตามองจากคนอื่นในมหาวิทยาลัย จึงได้มีการพูดคุยกันในกลุ่มนิสิตว่าให้ใส่ชุดไปรเวทเวลาเข้าวิทยาลัยฯ เพื่อความปลอดภัยของนิสิตโดยเกรงว่าเหตุการณ์ความรุนแรงจากภายในสื่อสังคมออนไลน์จะส่งผลถึงสังคมกายภาพ

อาจารย์เขาก็เตือนมาว่ามันแรงขึ้น อย่าเพิ่งใส่เสื้อคณะ เสื้อสาขา อย่างช่วงนั้นน้องปี 1 ก็จะมีสัญลักษณ์ป้ายชื่ออะไรแบบนั้น ให้งดเก็บหมดเลยนะ คือไม่รู้ว่าจะทางนั้นเขาจะมาว่าเด็กเราอะไร

บ้าง เพราะตอนนั้นมันเหมือนเปิดศึกกันเลยระหว่าง ประวัติศาสตร์ กับดุริยางค์ (นิสิตปี 4 วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2559)

(2.2) ผลกระทบด้านการเรียน

ผลกระทบด้านการเรียนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ปฏิบัติการที่แสดงออกถึงความรุนแรงและความเกลียดชังในสื่อสังคมออนไลน์ทางวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ได้มี การทำทัศนชนกับกลุ่มผู้ปฏิบัติการที่กระทำการรุนแรง โดยหากมีการพบการใช้ความรุนแรงและความเกลียดชังอีก ทางวิทยาลัยดุริยางคศิลป์จะทำการพักการเรียน 1 ภาคการศึกษา และดำเนินคดีตามกฎหมาย

● สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

บทความเรื่อง รูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของการล่าแม่มดออนไลน์ในบริบทสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของปฏิบัติการล่าแม่มดบนสื่อสังคมออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า

รูปแบบของการล่าแม่มดออนไลน์มี 4 รูปแบบ ได้แก่

1) การเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัว กล่าวคือ มีลักษณะการนำข้อมูลส่วนตัวของผู้เห็นต่างออกมาเปิดเผยภายในสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็น ชื่อ ข้อมูลชื่อ และนามสกุลจริง ข้อมูลด้านการติดต่อ ไม่ว่าจะเป็น ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ อีเมล เป็นต้น ข้อมูลเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ใช้อยู่ ข้อมูลด้านการศึกษา รวมไปถึงรูปถ่าย เพื่อที่จะนำไปสู่การประจาน หรือการคุกคามผู้เห็นต่าง

2) การด่วนตัดสินทางศีลธรรม กล่าวคือ กลุ่มผู้ปฏิบัติการได้ตัดสินผู้เห็นต่างว่ามีความผิด ไม่ว่าจะเป็นความผิดทางกฎหมาย หรือความผิดทางศีลธรรม ความผิดทางบรรทัดฐาน โดยไม่ได้พิจารณาถึงข้อเท็จจริงหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ตามกระบวนการทางกฎหมาย เป็นหนึ่งในกระบวนการที่อาจนำไปสู่ความเกลียดชังต่อผู้เห็นต่าง

3) การคุกคาม ช่มชู้ ไล่ล่า ทั้งในโลกความเป็นจริงและโลกเสมือนจริง กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติการได้กลับได้มีการแสดงความคิดเห็นในเชิงช่มชู้เหยื่อว่าจะปฏิบัติการล่าแม่มดออนไลน์

4) การปฏิเสธที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม กล่าวคือ เป็นปฏิบัติการในลักษณะการแสดงออกที่มีการสื่อความหมายในเชิงปฏิเสธการอยู่ร่วมกัน หรือกีดกันออกจากสังคม ทั้งในสังคมระดับมหาวิทยาลัยไปจนถึงสังคมระดับประเทศ ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรง หรือปลุกเร้าให้เกิดความรุนแรง หรือการสนับสนุนให้มีการใช้ความรุนแรงกับผู้ที่เห็นต่าง

ซึ่งการล่าแม่มดออนไลน์มีสาเหตุมาจากการถูกคุกคามความเชื่อหรือถูกดูหมิ่นสิ่งที่รัก และเคารพมาก การต่อสู้ทางการเมือง การมีแนวคิดหรืออุดมการณ์ในการมองปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต่างกัน และการรับรู้และตีความขอบเขตเสรีภาพของการสื่อสาร (Free Speech) ไม่สอดคล้องกัน

โดยกระบวนการล่าแม่มดออนไลน์ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อตัวผู้ล่าและผู้ถูกล่าทั้งทางด้านการเรียน การทำงาน สุขภาพ และการดำเนินชีวิตประจำวัน

จากผลการศึกษาถึงรูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของการล่าแม่มดออนไลน์ในบริบทสังคมไทย ซึ่งเป็นงานศึกษาที่ยังไม่เคยมีการศึกษาในประเด็นนี้โดยตรง แต่เมื่อทบทวนไปถึงประเด็นการศึกษาเรื่องการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง หรือแม้แต่งานศึกษาในเชิงพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์และระดับการรู้เท่าทันสื่อของสังคมไทยแล้ว งานศึกษาชิ้นนี้ได้สะท้อนบทเรียนที่สำคัญ คือ สังคมมีความตระหนักถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติการล่าแม่มด และกำลังเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อ แต่ก็ยังไม่มากพอที่จะต่อต้านกระแสความเกลียดชังที่เกิดขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่ามีแนวโน้มที่รูปแบบของปฏิบัติการจะมีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ (อภิเดช เตปิน : 2561) โดยสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1 ลักษณะของการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech) ในสังคมเสมือนจริงมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงทางกายภาพ

ลักษณะของการสื่อสารความเกลียดชัง (อภิเดช เตปิน : 2559, น. 30) มีด้วยกันทั้งสิ้น 4 ลักษณะกว้างๆ ได้แก่ 1) การสื่อสารแห่งความเกลียดชังในลักษณะของการลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2) การสื่อสารแห่งความเกลียดชังในลักษณะของการใช้ถ้อยคำ คำพูด ในการด่าทออย่างรุนแรง 3) การสื่อสารแห่งความเกลียดชังในลักษณะของการสร้างความเข้าใจผิด นำไปสู่การแบ่งแยก และ 4) การสื่อสารแห่งความเกลียดชังในลักษณะที่ชี้นำไปสู่ความรุนแรง และปฏิเสธการอยู่ร่วมกัน โดยผู้วิจัยมองว่ากระบวนการล่าแม่มดออนไลน์ เป็นการสื่อสารแห่งความเกลียดชังขั้นสูงสุดและเป็นการยกระดับจากความเกลียดชังไปสู่ความรุนแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ ชาญชัย ชัยสุขโกศล (2552 : น.495-496) ที่มองแนวโน้มของการสื่อสารในอินเทอร์เน็ตว่า เทคโนโลยีการสื่อสารมีลักษณะข้ามสื่อ (Cross-media) ข้อมูลข่าวสารมีการไหลเวียนอย่างเข้มข้น และมหาศาล จนเกิดสภาวะ “มีแต่คนพูด ไม่มีคนฟัง” รวมไปถึงความรวดเร็วของการสื่อสารที่ผู้ใช้สามารถสร้างและส่งต่อเนื้อหาได้ทุกนาที จึงทำให้สติในการใคร่ครวญ ไตรตรองของผู้ผลิต ผู้บริโภค หรือผู้ส่งต่อเนื้อหานั้นน้อยลง ยิ่งไปกว่านั้น เทคโนโลยีถูกนำไปใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้ง ซึ่งอาจจะทำให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง อาจถูกใช้ในแง่การโฆษณาชวนเชื่อ โกรธแค้นและเกลียดชัง จนเป็นการส่งเสริมให้เกิดการใช้ความรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้าม และที่สำคัญไปกว่านั้น ยังพบว่ารูปแบบการกระทำดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นมาได้จากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะอยู่หรือไม่อยู่ในสองข้างของข้อขัดแย้งก็ตาม

ยิ่งในปัจจุบันเกิดการพัฒนาของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจนเข้าสู่ยุคเว็บ 2.0 ที่เกิดเป็นรูปแบบเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดการเชื่อมโยงผู้ใช้ให้สามารถแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้ จนนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าการประมวล

ปัญญาแบบร่วมกัน (Collective Intelligence) แต่ด้วยลักษณะอันเปิดกว้าง
ฉบับพลัน และการยืดหยุ่นของการสื่อสารในเว็บ 2.0 ก็ทำให้มีความเสี่ยงเพิ่มมาก
ขึ้นที่จะเกิดการละเมิดทั้งในเชิงลิขสิทธิ์ของเนื้อหา และการละเมิดในลักษณะ
อื่น ไม่ว่าจะเป็นการหมิ่นประมาท ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก ไปจนถึงการฉ้อโกง หลอกลวง หรือ
ประกอบอาชญากรรม ซึ่งสุ่มเสี่ยงต่อการสร้างการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง

กล่าวโดยสรุปแล้ว ลักษณะของการสื่อสารแห่งความเกลียดชังโดยเฉพาะ
เมื่อถูกสร้างหรือผลิตซ้ำในสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเทคโนโลยี
เว็บ 2.0 และถูกนำไปใช้ในบริบทของความขัดแย้งหรือการคิดต่าง มีแนวโน้มที่
จะนำไปสู่ความรุนแรงที่ไม่สามารถควบคุมได้ เพราะไม่ใช่ความรุนแรงที่เกิดจาก
คู่ขัดแย้ง แต่เป็นความรุนแรงและความเกลียดชังที่เกิดจากใครก็ได้ในขอบเขต
ของสังคมออนไลน์ที่กว้างขวางและเป็นพลวัต

2 เส้นแบ่งระหว่างการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech) และเสรีภาพในการสื่อสาร (Free Speech)

ความหมายของเสรีภาพในการพูดและการแสดงความคิดเห็น (Free
Speech) เครือข่ายสันติวิธี (2555) ได้อธิบายไว้ว่า Free Speech คือ การ
วิพากษ์ วิจารณ์ ให้ความเห็น บนความไม่หยาบคาย เคารพความแตกต่าง เห็น
ไม่เหมือนกันก็ไม่ล้อเลียนกัน เคารพในเหตุผลส่วนตัวของแต่ละฝ่าย ไม่บังคับ
ให้ใครเชื่ออย่างที่เราเชื่อ วิพากษ์วิจารณ์โดยอยู่บนพื้นฐานของความไม่มุ่งอาฆาต
มาดร้าย ทำลายให้ผู้อื่นเสื่อมเสียหรือลดคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น
เสรีภาพในการสื่อสารเป็นการเมืองว่าด้วยเรื่องการสื่อสารความคิดของบุคคล
ผ่านการพูด รวมไปถึงพฤติกรรมใด ๆ ในการแสวงหา ได้รับและนำเสนอข้อสนเทศ
หรือความคิดโดยไม่คำนึงถึงสื่อที่ใช้ ในทางปฏิบัติสิทธิในเสรีภาพการพูดมิได้มี
สมบูรณ์ในทุกประเทศ และสิทธินี้โดยทั่วไปมักถูกจำกัด เช่นเดียวกับการหมิ่น

ประมาท การดูหมิ่นซึ่งหน้า ความลามก และการยุยงให้ก่ออาชญากรรม ซึ่งใน
ปัจจุบันเส้นแบ่งระหว่างการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech)
และเสรีภาพในการสื่อสาร (Free Speech) ไม่มีคมชัดเจน โดยจะขึ้นอยู่กับ
การพิจารณาจุดมุ่งหมายของการสื่อสารนั้นๆ ว่ามุ่งทำให้เกิดความเสียหาย
หรือไม่ ถ้าหากไม่มีจุดมุ่งหมายดังกล่าวก็ยังไม่ถือว่าเป็นเข้าข่ายของการสื่อสารแห่ง
ความเกลียดชัง แต่ปัญหาคือเราไม่อาจรู้ถึงจุดมุ่งหมายของการสื่อสารที่แท้จริง
นั้นได้ ยิ่งไปกว่านั้นเส้นแบ่งของเสรีภาพในการสื่อสารนั้นยังแตกต่างกันออกไป
ในแต่ละวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ การตีความ สังคมไทยไม่สามารถสร้าง
ความสมดุลระหว่างเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นกับการสื่อสารแห่งความ
เกลียดชัง เห็นได้จากกรณีศึกษา การรับน้องแบบโหดร้าย หากมองตามหลักการ
ของเสรีภาพในการสื่อสารแล้ว การแสดงความคิดเห็นของอาจารย์ลลิตายังถือว่าเป็น
เสรีภาพในการสื่อสาร เพราะไม่ได้มีการยุยงให้เกิดความเกลียดชัง หรือ
ความรุนแรง แต่เป็นการแสดงออกเพื่อต้องการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันจะ
เป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่ในทางกลับกัน เมื่อเกิดความไม่ชัดเจนและปล่อยให้
เส้นแบ่งของ Free Speech กับ Hate Speech ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณ หรือ
การตีความส่วนบุคคลแล้ว ด้วยอคติ ด้วยวัฒนธรรม ด้วยค่านิยม ที่ถูกปลูกฝังกันมา
ของกลุ่มผู้ปฏิบัติการ จึงตีความการกระทำของอาจารย์ลลิตาเป็นการสื่อสาร
แห่งความเกลียดชัง และนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด ยิ่งไปกว่านั้นในบริบท
สถานการณ์ความขัดแย้งของสังคมไทยในปัจจุบัน ทั้งความขัดแย้งในสังคมเล็กๆ
อย่างสังคมในมหาวิทยาลัย ไปจนถึงความขัดแย้งระดับประเทศ ที่มีการแบ่งขั้ว
อำนาจทางการเมืองอย่างชัดเจน ปัญหาความไม่ชัดเจนของเส้นแบ่ง จึงทำให้
Free Speech ถูกใช้เป็นข้ออ้างในการสร้าง Hate Speech มากขึ้นในบริบท
ของความขัดแย้ง เป็นเครื่องมือหนึ่งในการโจมตีผู้เห็นต่าง มากกว่าที่จะเป็นการ
เรียกร้องหาเสรีภาพในการสื่อสารและแสดงออกตามหลักของสิทธิ เสรีภาพอย่าง

แท้จริง เช่นในกรณีของการวิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีการบิดเบือนข้อมูล การแสดงความคิดเห็นของก้านรูป และนำมาเผยแพร่ต่อในฐานะของเสรีภาพ การสื่อสาร แต่จุดมุ่งหมายจริงๆ แล้วต้องการสร้างให้เกิดความเกลียดชังต่อก้านรูป จึงถือว่าเป็นการกระทำที่เข้าข่ายการสื่อสารแห่งความเกลียดชัง

● ข้อเสนอแนะ:

บทความเรื่อง รูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของการล่าแม่มดออนไลน์ ในบริบทสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของ ปฏิบัติการล่าแม่มดบนสื่อสังคมออนไลน์ ผลการศึกษาที่สำคัญ นอกเหนือไปจากรูปแบบ สาเหตุ และผลกระทบของการล่าแม่มดออนไลน์แล้วนั้น สิ่งที่สะท้อนออกมาจากรูปแบบทั้ง 4 ที่เกิดขึ้น รวมไปถึงพัฒนาการของรูปแบบความรุนแรงทางสังคมที่เพิ่มขึ้นตามพลวัตของเทคโนโลยีนั้น คือ **เรื่องการรู้เท่าทันสื่อ** รวมไปถึงพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่ตระหนักถึง “จรรยาบรรณสำหรับผู้ใช้อินเทอร์เน็ต (Netiquette)” ของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือประเด็นเรื่องของการรู้เท่าทันสื่อของสังคมไทย ที่ระดับการรู้เท่าทันสื่อของสังคมไทยยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น ไม่สามารถต่อต้าน กระแสความเกลียดชังในสังคมออนไลน์ได้ ดังนั้นแล้วควรศึกษาเพิ่มเติมทั้งในประเด็นแนวทางการสร้างการรู้เท่าทันสื่อของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและประเด็นแนวทางการลดกระแสความเกลียดชังในสื่อสังคมออนไลน์ และจากผลการศึกษาพบว่า ระดับการรู้เท่าทันสื่อแปรผกผันกับระดับความรุนแรงที่เกิดขึ้น จากปฏิบัติการความขัดแย้งในสื่อสังคมออนไลน์ แต่งานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นงานศึกษาเชิงคุณภาพยังขาดข้อมูลเชิงปริมาณมาสนับสนุน ดังนั้นแล้วสามารถศึกษา

หาความสัมพันธ์ของระดับการรู้เท่าทันสื่อกับระดับความรุนแรงในเชิงปริมาณ

2. การใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ควรมีการกำกับดูแล ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ต ใน 3 รูปแบบใหญ่ ได้แก่ การกำกับดูแลโดยตรง (Direct Regulation) การกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) และการกำกับดูแลร่วมกัน (Co-Regulation) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การกำกับดูแลโดยตรง (Direct Regulation)

เป็นการกำกับดูแลโดยหน่วยงานของภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ผ่านการบังคับใช้กฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายอาญา หรือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยผู้วิจัยได้เสนอแนวทางให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแล 6 แนวทาง ได้แก่ การสร้างองค์กรกลางในการกำกับดูแล การจัดอันดับเนื้อหาอินเทอร์เน็ตอย่างเหมาะสมและชัดเจน การประสานความร่วมมือกับผู้ให้บริการเนื้อหาอินเทอร์เน็ต ส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ สร้างจรรยาบรรณสำหรับผู้ใช้อินเทอร์เน็ต และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำกับดูแล

2.2 การกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation)

เป็นการกำกับดูแลในระดับปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มบุคคลรวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมของกันและกัน เช่น การสร้างและบังคับใช้กฎ ระเบียบ กติกา มารยาท ในการใช้พื้นที่ของแต่ละสังคมออนไลน์ หรือการแต่งตั้งผู้ดูแลระบบในการกลั่นกรองเนื้อหา เป็นต้น ซึ่งก็มีการดำเนินงานบ้างแล้วในบางสื่อสังคมออนไลน์ ดังนั้นแล้วผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ตด้วยการดูแลตนเองเพิ่มเติมไว้ 3 แนวทางใหญ่ ได้แก่ มีการกำหนดค่าความเป็นส่วนตัว การเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ต และการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และส่งเสริมให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

2.3 การกำกับดูแลร่วมกัน (Co-Regulation)

เป็นการกำกับดูแลผ่านการที่ภาครัฐ ได้มอบอำนาจให้ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม ได้ร่วมพัฒนาไปพร้อมๆกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบังคับใช้กฎ กติกา มารยาท หรือมาตรฐานร่วมกันในการกำกับดูแลในภาคส่วนนั้นๆ เป็นเสมือนตัวกลางเชื่อมระหว่างการกำกับดูแลโดยตรง ที่มีจะถูกต่อต้านจากประชาชน และการกำกับดูแลตนเองที่ไม่มีอำนาจในการต่อรอง หรืออำนาจในการควบคุมสังคมในภาพรวมได้ ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นรูปแบบการกำกับดูแลที่เห็นผลมากที่สุด โดยสามารถแบ่งบทบาทในการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ตนั้น แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ขับเคลื่อนเรื่องการปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม กลุ่มที่ขับเคลื่อนเรื่องการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการแสดงออกบนอินเทอร์เน็ต และกลุ่มที่ขับเคลื่อนเรื่องความปลอดภัยในการใช้งานอินเทอร์เน็ต ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทางการกำกับดูแลร่วมกันเพิ่มเติมจากแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบันบางประเด็น ได้แก่ ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมกันอย่างมากในประเด็นการปกป้องข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต และควรมีการส่งเสริมความร่วมมือด้านการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ตในเชิงสหวิทยาการ

ซึ่งการนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายประเด็นแนวทางการกำกับดูแลทางอินเทอร์เน็ตไปใช้ ต้องคำนึงถึงหลักเสรีภาพในการสื่อสาร และหลักสิทธิมนุษยชนเสมอ

เอกสารอ้างอิง

- iLaw Freedom. (2555). *ฐานข้อมูลคดี “ก้านธูป”*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2560, จาก <<https://freedom.ilaw.or.th/case/236>>
- king, F. X. (1991). *Witchcraft and Demonology*. New York: Crescent Books.
- อ้างอิงใน เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2548). ขบวนการล่าแม่มด : ความมกมายหรือความบ้าคลั่ง. *วารสารรามคำแหง*, 22(3), 40-55.
- Lalita Hanwong. (2558). สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558 จาก <<https://www.facebook.com/lalita.hingkanonta>>
- ขวัญชนก ตายัง. นิสิตปี 4 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2559
- คนเล่าเรื่อง. (2551). *เรากำลังอยู่ในยุคล่าแม่มด (ทางการเมือง)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558, จาก <<http://www.oknation.net/blog/past/2008/12/01/entry-1>>
- ชาญชัย ชัยสุขโกศล. (2552). *เทคโนโลยีการต่อสู้ทางการเมืองโดยไร้ความรุนแรง: ศึกษากรณีอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร ดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนัชชนม์ ธนาธิป-ปริพัฒน์, (2557). *การก่อรูปของอำนาจที่นำไปสู่ยุคล่าแม่มด*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558, จาก <<http://www.prachatai.com/journal/2014/07/54706>>
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (คำนำเสนอ). (2558). *ล่าแม่มด*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- นิสิตปี 4 วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2559

- พิรงรอง รามสูต. (2556). *การกำกับดูแลสื่อออนไลน์ที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรงรอง รามสูต. (2558). *ประทุษวาจากับโลกออนไลน์*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คปกไฟ)
- มติชนออนไลน์. (26 พฤษภาคม 2553). *ก้านรูป ขอลื่อนรายงานตัวคดีหมิ่นเบื้องสูง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2559 จาก <<http://highlight.kapook.com/view/48973>>
- มติชนออนไลน์. (26 พฤษภาคม 2553b). *ลือ! ก้านรูป ได้ทุนไปเรียนนอก*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559 จาก <https://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1325860210>
- ลลิตา หาญวงศ์. อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2559
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (24 มกราคม 2560). *พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2560 จาก <<http://nidapoll.nida.ac.th/index.php?op=polls-detail&id=318#>>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2557). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิเดช เตปิน. (2559). *ปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา), บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิเดช เตปิน และสุรางค์รัตน์ จำเนียรพล. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความรุนแรงจากปฏิบัติการต่อคนเห็นต่างและปฏิบัติการโต้กลับโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 26(2), 251-274.